कविकुलगुरु - कालिदास - संस्कृत - विश्वविद्यालयः

This PDF you are browsing now is a digitized copy of rare books and manuscripts from the Jnanayogi Dr. Shrikant Jichkar Knowledge Resource Center Library located in Kavikulaguru Kalidas Sanskrit University Ramtek, Maharashtra.

KKSU University (1997- Present) in Ramtek, Maharashtra is an institution dedicated to the advanced learning of Sanskrit.
The University Collection is offered freely to the Community of Scholars with the intent to promote Sanskrit Learning.

Website
https://kksu.co.in/

Digitization was executed by NMM

https://www.namami.gov.in/

Sincerely,

Prof. Shrinivasa Varkhedi
Hon'ble Vice-Chancellor

Dr. Deepak Kapade
Librarian

Digital Uploaded by eGangotri Digital Preservation Trust, New Delhi
https://egangotri.wordpress.com/

कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय
ग्रंथालय, रामटेक

हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र. ८ क क्रमांक वेद
नाव - याज्ञवल्क्य शिक्षा
लेखक/लिपिकार ? पृष्ठ २१
काल ? पूर्ण/~~अपूर्ण~~

कविकुलगुरु कालिदास संस्कृत विश्वविद्यालय
ग्रंथालय, रामटेक

हस्तलिखित संग्रह

दाखल क्र. ८ ख क्रमांक वेद
नाव - अनुवाक
लेखक/लिपिकार ? पृष्ठ ६
काल ? पूर्ण/~~अपूर्ण~~

॥ अथ याज्ञवल्क्यशिक्षाप्रारम्भः ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ अथातस्त्रैस्वर्यलक्षणंव्याख्यास्यामः ॥ उदा
त्तश्चानुदात्तश्चस्वरितश्चतथैवच ॥ लक्षणंवर्णयिष्यामिदैवतंस्थानमे
वच ॥ १ ॥ शुक्लमुच्चंविजानीयान्नीचंलोहितमुच्यते ॥ श्यामंतुस्व
रितंविद्यादग्निरुच्चेतुदैवतम् ॥ २२ ॥ नीचेसोमंविजानीयात्स्वरि
तेसविताभवेत् ॥ उदात्तंब्राह्मणंविद्यान्नीचःक्षत्रियउच्यते ॥ ३ ॥ वै
श्यंतुस्वरितंविद्याद्भारद्वाजमुदात्तकम् ॥ नीचंगौतमामित्याहुर्गार्ग्यं
चस्वरितंविदुः ॥ ४ ॥ विद्यादुदात्तंगायत्रंनीचंत्रैष्टुभमुच्यते ॥ जागतं
स्वरितंविद्यादतएवंनियोगतः ॥ ५ ॥ गांधर्ववेदेयेप्रोक्ताःसप्तषड्जा

दयःस्वराः ॥ तएववेदेविज्ञेयास्त्रयउच्चादयःस्वराः ॥ ६ ॥ उच्चौर्निषादगांधारौनीचौऋषभधैवतौ ॥ शेषास्तुस्वरिताज्ञेयाःषड्जमध्यमपंचमाः ॥ ७॥ षड्जोवेदेशिखंडी स्यादृषभः स्यादजामुखे ॥ गावारटंतिगांधारंक्रौंचाश्चैवतुमध्यमम् ॥ ८ ॥ कौकिलःपञ्चमोज्ञेयोनिषादंतुवदेद्गजः ॥ आश्वश्चधैवतोज्ञेयःस्वराःसप्तेतिगीयते ॥ ९ ॥ निमेषमात्रःकालःस्याद्विद्युत्कालस्तथापरे ॥ अक्षरात्तुल्ययोगाच्चमातिःस्यात्सोमशर्मणः ॥ १० ॥ सूर्यरश्मिप्रकाशाद्याकणिकायत्रदृश्यते ॥ आणवस्यतुसामात्रामात्राचचतुराणवा ॥ ११ ॥ मानसेचाणवंविंद्या

त्कंण्ठेविंद्याद्द्विराणवम् ॥ त्रिराणवंतुजिह्वाग्रेनिस्सृतंमात्रिकंविदुः ॥
॥ १२ ॥ अवग्रहेतुकालःस्यादर्धमात्राप्रकीर्त्तिता ॥ पदयोरंतरेकालए
कमात्राविधीयते ॥ १३ ॥ ऋचोर्द्धंतुद्विमात्रःस्यात्रिमात्रःस्याद्दृगंत
के ॥ रिक्तंतुपाणिमुत्क्षिप्यद्वेमात्रेधारयेद्बुधः ॥ १४ ॥ एकमात्रोभवे
द्ध्रस्वोद्विमात्रोदीर्घउच्यते ॥ त्रिमात्रस्तुप्लुतोज्ञेयोव्यंजनश्चार्द्धमात्र
कम् ॥ १५ ॥ विवृतौचावसानेचऋचोर्द्धेचतथापरे ॥ पदेचपादसं
स्थानेशून्यहस्तंविधीयते ॥ १६ ॥ प्रणवंतुप्लुतंकुर्याद्व्याहृतीर्मातृका
विदुः ॥ चाषस्तुवदतेमात्रांद्विमात्रांवायसोब्रवीत् ॥ १७ ॥ शिखीव

देनित्रिमात्रांवैमात्राणामितिसंस्थितिः ॥ वर्णौंजातिश्चमात्राचगोत्रंछं
न्दश्चदैवतम् ॥ १८॥ एतत्सर्वंसमाख्यातंयाज्ञवल्क्येनधीमता ॥ ह
स्तौतुसंयतौधार्यौंजानुभ्यामुपरिस्थितौ ॥ १९ ॥ गुरोरनुमतंकुर्या
त्पठन्नान्यमतिर्भवेत् ॥ ऊरुभागेतृतीयेतुकरंविन्यस्यदक्षिणम् ॥२०॥
प्रसन्नमानसोभूत्वाकिंचिन्निम्नमधोमुखम् ॥ प्रणवंप्राक्प्रयुञ्जीतव्या
हृतीस्तदनंतरम् ॥ २१ ॥ सावित्रींचानुपूर्व्येणततोवेदान्समारभेत् ॥
कूर्मौंङ्गानीवसंहृत्यचेष्टांदृष्टिंदृढंमनः ॥ २२ ॥ स्वस्थःप्रशांतोनिर्भी
कोवर्णानुच्चारयेद्बुधः ॥ नाभ्याहन्यान्ननिर्हन्यान्नगायेन्नैवकंपयेत् ॥

॥२३॥ यथैवोच्चारयेद्वर्णांस्तथैवैतान्समापयन् ॥ निवेश्यदृष्टिंहस्ताग्रे
शास्त्रार्थमनुचिन्तयेत् ॥२४॥ सममुच्चारयेद्वर्णान्हस्तेनचमुखेनच ॥
स्वरश्चैवतुहस्तश्चद्वावेतौयुगपास्थितौ॥२५॥ हस्तभ्रष्टःस्वरभ्रष्टोनवेद
फलमश्नुते ॥ नकरालोनलंबोष्ठोनाव्यक्तोनानुनासिकः ॥ २६॥ गद्ग
दोबद्धजिह्वश्चनवर्णान्वक्तुमर्हति ॥ प्रकृतिर्यस्यकल्याणीदंतोष्ठौयस्य
शोभनौ ॥२७॥ प्रगल्भश्चविनीतश्चसवर्णान्वक्तुमर्हति ॥ शंकितंभीत
मुद्धुष्टमव्यक्तमनुनासिकम् ॥ २८ ॥ काकस्वरंमूर्द्धिगतंतथास्थानवि
वर्जितम् ॥ विस्वरंविरसंचैवविश्लिष्टंविषमाहतम् ॥२९ ॥ व्याकुलंता

लहीनंचपाठदोषाश्चतुर्दश ॥ संहितासारबहुलःपदसंज्ञासमाकुलः ॥
॥ ३० ॥ क्रमसंधिसमाकीर्णोंदुस्तरोमंत्रसागरः ॥ ऋक्संहितांत्रिर
भ्यस्ययजुषांवासमाहितः ॥ ३१ ॥ साम्नांवासरहस्यांचसर्वपापैःप्रमु
च्यते ॥ संहितानयतेसूर्यंपदंचशशिनःपदम् ॥ ३२ ॥ क्रमश्चनयतेसू
क्ष्मंयत्तत्पदमनामयम् ॥ कालिंदीसंहिताज्ञेयापदयुक्तासरस्वती ॥
॥ ३३ ॥ क्रमेणावर्त्तंतेगंगाशंभोर्वाणीतुनान्यथा ॥ यथामहाह्रदंप्राप्य
क्षिप्तोलोष्ठोविनश्यति ॥ ३४ ॥ एवंदुश्चरितंसर्वंवेदेत्रिवृतिमज्जति ॥
आम्रपालाशबील्वानामपामार्गशिरिषयोः ॥ वाग्यतः प्रातरुत्था

यभक्षयेद्दंतधावनम् ॥ ३५ ॥ खदिरश्चकदंबश्चकरवीरकरंजकौ ॥ ए
तेकंटकिनःपुण्याःक्षीरिणस्तुयशस्विनः ॥ ३६ ॥ तेनास्यकरणेसूक्ष्मं
माधुर्यंचैवजायते ॥ त्रिफलांलवणाक्तांवैभक्षयेच्छिष्यकःसदा ॥ क्षी
णमेधाजनन्येषास्वरवर्णकरीतथा ॥ ३७ ॥ हस्तहीनंतुयोधीतेमंत्रंवे
दविदोविदुः ॥ यजूꣳषीनोसाधयंतिभुक्तमव्यंजनंयथा ॥ ३८ ॥ हस्त
हीनंतुयोधीतेस्वरवर्णविवर्जितम् ॥ ऋग्यजुस्सामभिर्दग्धोवियोनि
मधिगच्छति ॥ ३९ ॥ ऋचोयजूꣳषिसामानिहस्तहीनानियःपठेत् ॥
अनृचोब्राह्मणस्तावद्यावत्स्वारंनविंदति ॥ ४० ॥ ज्ञातव्यत्तश्चतथैवा

थर्वेदानांकर्मसिद्धये ॥ पठन्मात्रापपाठात्तुपंकेगौरिवसीदति ॥४१॥
स्वरवर्णप्रयुंजानोहस्तेनाधीतमाचरन् ॥ ऋग्यजुस्सामभिःपूतोब्रह्म
लोकमवाप्नुयात् ॥ ४२ ॥ नकुर्वीतपदंदीर्घंनकुर्वीतविलंबितम् ॥ पद
स्यग्रहमोक्षौचयथाशीघ्रगतिर्हयः ॥ ४३ ॥ आगमंकुरुयत्नेनकार
णंहितदात्मकम् ॥ आस्येनचशयंकुर्यात्पठन्नान्यमतिर्भवेत् ॥ ४४ ॥
नचास्यमुष्टिबंधीस्यान्नचात्युत्तममाचरेत् ॥चुलुनौंकास्फुटोदंडीस्व
तिकोमुष्टिराकृतिः ॥ एतेवैहस्तदोषाःस्युःपरशुश्चैवसप्तमः ॥ ४५ ॥
यथावाणीतथापाणीरिक्तंतुपरिवर्जयेत् ॥ यत्रयत्रस्थितावाणीपाणि

स्तत्रैवतिष्ठति ॥ ४६ ॥ यथाधनुष्याविततेशरेक्षिप्तेपुनर्गुणः ॥ स्व
स्थानंप्रतिपद्येततद्वद्धस्तगतःस्वरः ॥ ४७ ॥ उत्तानंसोन्नतंकिंचित्सु
व्यक्तांगुलिरंजितम् ॥ स्वराविद्धंकरंकुर्यात्प्रादेशोद्देशगामिनम् ॥ ४८ ॥
अंगुष्ठस्योत्तरेपर्वैतर्जन्युपरियद्भवेत् ॥ प्रादेशस्यतुसोद्देशस्तन्मात्रं
चालयेत्करम् ॥ ४९ ॥ मनुष्यतीर्थौच्चंकृत्वापितृतीर्थौदकंव्रजेत् ॥ ना
मितंकरपृष्ठेतुसव्यक्तांगुलिमोक्षणम् ॥ ५० ॥ स्वरितेत्र्यंगुलंविद्यान्नि
पातेतुषडंगुलम् ॥ उत्थानेतुनवांगुल्ल्यमेतत्स्वारस्यलक्षणम् ॥ ५१ ॥
अभ्यासार्थंद्रुतांवृत्तिंप्रयोगार्थंतुमध्यमाम् ॥ शिष्याणामुपदेशार्थंकु

र्याद्धृत्तिर्विलंबिताम् ॥ ५२ ॥ ऐंद्रीतुमध्यमावृत्तिःप्राजापत्याविलंबि
ता ॥ अग्निमारुतयोर्वृत्तिःसर्वशास्त्रेषुनिंदिता ॥ ५३ ॥ मुष्ट्याकृति
र्मकारेतुनकारेतुनखाग्रतः ॥ अनुस्वारेंगुष्ठपातऊष्मांतेंगुलिमोक्षणम्
॥ ५४ ॥ उदात्तंभुविपातेनप्रचयंनोग्रएवच ॥ शेषंषडंगुलंविद्यान्नि
चितंतुविधीयते ॥ ५५ ॥ षडंगुलंतुजात्यस्यहस्तस्यानुपथस्यच ॥
तच्चतुर्भागमात्रंतुहस्तस्तेनैववर्तयेत् ॥ ५६ ॥ ककारांतेटकारांतेङ
णेचांगुलिनामयेत् ॥ पंचांगुल्यमकारेतुतकारेकुंडलाकृतिः ॥ ५७ ॥
ऊर्ध्वक्षेपाच्चयोष्माचअधःक्षेपाच्चयोभवेत् ॥ एकैकामुत्सृजेद्धीरःस्व

रितेतूभयंक्षिपेत् ॥ ५८॥ अंगुष्ठाकुंचनंलब्धौअनुस्वारेत्वपाꣳरसम्
दीर्घेरंगेचतर्जन्याःप्रसारःपरिकीर्तितः ॥ ५९ ॥ तर्जन्यंगुष्ठयोःस्पर्शे
प्युदात्तंप्रतिविद्यते ॥ नीचंतुमध्यमंकुर्याच्छेषंनीचतरंक्रमात् ॥६०॥
स्वरितंयद्भवेत्किंचिद्धकारसहसंयुतम् ॥ ऊष्माणंतद्विजानीयान्निक्षि
पेदुभयोरपि ॥ ६१ ॥ स्वरितसंज्ञेचनिक्षिप्तेसंयोगोयत्रदृश्यते ॥ द्वि
मात्रिकेभवेदेकमात्रिकेतूभयंक्षिपेत् ॥ ६२ ॥ जात्येचस्वरितेचैवव
कारोयत्रदृश्यते ॥ कर्तव्यस्तूभयोःक्षेपोवायव्यइतिदर्शनम् ॥६३॥
शृंगवद्वाथवत्सस्यकुमारीकुचयुग्मवत् ॥ उभक्षेपस्वरोयत्रसविसर्ग

उदाहृतः ॥ ६४ ॥ विसर्गांतस्वरोयत्रस्वरितोयत्रदृश्यते ॥ दीर्घश्चैवतुकारश्चतत्रोभक्षेपउच्यते ॥ ६५ ॥ त्रिविधस्तुभवेदूष्माप्रचिताबलकातरा ॥ स्वरितेप्रचिताविद्यान्निपातेबलकांविदुः ॥ ६६ ॥ उत्थानेतुतथाताराएताभिस्त्रिभिरूष्मभिः॥ मात्रामात्रांविदित्वातुततःक्षेपंप्रयोजयेत् ॥ ६७ ॥ अक्षरंभजतेकाचित्काचिद्वित्तेप्रतिष्ठितम् ॥ समानेजातिकाकाचित्काचिदूष्माप्रदायिका ॥ ६८ ॥ यथाबालस्यसर्पस्यउच्छ्वासोलघुचेतसः॥ एवमूष्माप्रयोक्तव्याहकारःपरिवर्जितः॥६९॥ विवृतिंप्रत्ययाऊष्मांप्रवदंतिमनीषिणः ॥ तामेवप्रतिषेधंतियथाआई

ऊ एइतिनिदर्शनम् ॥७०॥अष्टौस्वरान्प्रवक्ष्यामितेषामेवतुलक्षणम्॥
जात्योभिनिहितक्षैप्रप्रश्लिष्टश्चतथापरः ॥ ७१ ॥ पादवृत्तस्तथाभाव्य
इतिस्वराः ॥ एकपदेनीचपूर्वःसयवोजात्यः ॥ एकपदइत्याह॥७२॥
नीचपूर्वःसयकारवकारौवाजात्यः स्वरितोभवति ॥ यथाजात्यंमनु
ष्यानिति। सुध्येति । चम्वीव। धान्यम् । कन्याइव। स्वः । वीर्यं । एवं
ह्याहयानिचान्यानीदृग्लक्षणानिपदानिभवंति। एओआभ्यामुदात्ता
भ्यामकारोरिफितश्चयः ॥ अकारोयत्रलुप्येततंचाभिनिहितंविदुः
॥७३॥यथा कुक्कुटः+असि। कुक्कुटोसि । वेदः+असि । वेदोसि । भागः

असि। भागोसि। मारुतःआसि। मारुतोसि। श्वात्रः+असि। श्वात्रोसि ते अप्सरसाम्। तेप्सरसाम्। ते अवंतु। तेवंतु। कःअसि कोसि। सः+अहम्। सोहम्। एवर्ठंहियानिचान्यानिईदृग्लक्षणानिपदानिभवंति। इउवर्णौयदोदात्तावापद्येतयवौक्वचित् ॥ अनुदात्तेपदेनित्यंविंद्यात्क्षैप्रस्यलक्षणम्॥ ७४॥ यथा त्रि+अंबकम्। त्र्यंबकम्। द्रु+अन्नः। द्रन्नः। वीडु+अंगः। वीड्वंगः। वाजी+अर्वन्। वाज्यर्वन्। एवꣳह्याहयानिति ॥ इकारोयत्रदृश्येतइकारेणैवसंयुतः॥ उदात्तश्चानुदात्तेनप्राश्लिष्टो भवतिस्वरः॥ ७५ ॥ अभि+इन्धताम्। अभीन्धताम्। अभि+इमम्।

अभीमम् । वि+इहि । वीहि । स्रुचि+इव । स्रुचीव । चम्वी+इव । चम्वीवेति । एवछंह्याहयानिचान्यानि । उदात्तपूर्वंयत्किंचिच्छंदसिस्वरितंपदम् ॥ एषसर्वंबहुस्वारस्तैरोव्यंजनउच्यते ॥ ७६ ॥ इडे । रंते । हव्ये । काम्ये । चंद्रे । ज्योते ॥ अदिति । सरस्वती । महि । द्विश्रुतीतिभवंति । एवछंह्याहयानि० भवंति ॥ अवग्रहात्परोयस्तुस्वरितःस्यादनंतरम् ॥ तैरोविरामंतंविंद्यादुदात्तोयद्यवग्रहः ॥ ७७ ॥ यथागोमदितिगो+मत् । गोपताविविगो+पतौ । प्रप्रेतिप्र+प्र । विततेतिवि+तता । समिद्धइतिसम्+इद्धः । एवछंह्याहयानि० भवंति ॥ स्वरेति

स्वरितेचैववविवृतिर्यत्रदृश्यते ॥ पादवृत्तोभवेत्स्वारः श्वित्रआदित्येतिनिदर्शनम् ॥ श्वित्रः+आदित्यानाम् ॥ श्वित्र आदित्यानाम् । पुत्रः+ईधे । पुत्रईधे । दात्रे+एधि । दात्रएधि । कः+ईम् कईम् । ताः+अस्य । ताअस्य । एवꣳह्याहयानि० उदात्ताक्षरयोर्मध्येभवेन्नीचस्त्ववग्रहः ॥ तथाभाव्यंभवेत्कंपंस्तनूनप्त्रेतितिनिदर्शनम् ॥ ७८ ॥ यथातनूनप्त्रइति तनू+नप्त्रे । तनूनपादिति तनू+नपात् । तनूनपातमिति तनू+नपातम् ।एवꣳह्याहयानिपदानिलक्षणानिभवंति॥इत्यष्टपदसमाम्नायेवैशेोषिकेयाज्ञवल्क्यवचनानांपदानांपाठः समाप्तः ॥

माध्यंदिनविरोधिःस्यात्तथाभाव्यस्तुयः स्मृतः ॥ स्वरोनैवात्रदृश्ये
तभिन्नोदात्तानुदात्तकौ ॥ १ ॥ स्वराःस्पर्शांतःस्थोष्माणः ॥ कंठ्य ।
जिह्वामूलीय । तालव्य । मूर्धन्य । दंत्य । ओष्ठ्य । यमाविसर्जनीय
निपाताद्याश्चकिंवर्णदैवत्यलिंगाः । स्मराः शुक्लाः नाना दैवत्याः । स्प
र्शाः कृष्णाः । कपिलाअंतस्थाः । ऊष्माणोऽरुणाः । नीलायमाः । ह
रितानासिक्याः । पीतोनुस्वारः । रक्तोजिह्वामूलीयः । पीतउपध्मा
नीयः । श्वेतोविसर्जनीयः । शबलोरंगः । नीलोनुनासिक्यः । इत्यंत
र्मध्यमयोर्नासिक्यंविद्यात् ॥द्विरुदात्ताख्याइतिस्मृतः ॥ उदमनुद

निपातेआद्येचोपसर्गैंनामाख्यातेचोपसर्गनिपाताश्चेति । किंदैवत्याः अक्षराणांचकेपुरुषाः । काःस्त्रियः । कानिनपुंसकानिइत्यत्रब्रूमः । कंठ्याआग्नेयाः । अकारादयः ॥ जिह्वामूलीयानैर्ऋत्याःककारादयः । तालव्याः सौम्याः चकारादयः । वायव्यामूर्धन्याष्टकारादयः । रौद्रादंत्याःतकारादयः । औष्ठ्याआश्विन्याः पकारादयः ॥ शेषावैश्वदेवाः । अंइत्येवमादयः । स्वरास्तुब्राह्मणाज्ञेयावर्गाणांप्रथमाश्चये ॥ द्वितीयाश्चतृतीयाश्चचतुर्थाश्चापिभूमिपाः ॥ २ ॥ वर्गाणांपंचमावैश्याअंतस्थाश्चतथैवच ॥ ऊष्माणश्चहकारश्चशूद्राएवप्र

कीर्तिताः ॥ ३ ॥ शुक्लवर्णानिनामानिआख्यातारोहितामताः ॥ कपिंजलास्तूपसर्गाःकृष्णाश्चैवनिपातकाः ॥ ४ ॥ भार्गवगोत्राणिनामानिभारद्वाजाआख्याताः ॥ वासिष्ठाउपसर्गास्तुनिपाताः काश्यपाःस्मृताः ॥ पीतवर्णश्चोपसर्गोनिपातः कृष्णवर्णकः ॥ सर्वंतुसौम्यमाख्यातंनामवायव्यंदृश्यते ॥ आग्नेयस्तूपसर्गःस्यान्निपातोवारुणः स्मृतः ॥ ५ ॥ प्रथमाश्चतथांतस्थाःस्त्रीलिंगाःपरिकीर्तिताः ॥ शेषाक्षराणिषंढानिप्राहुर्लिंगविवेचकाः ॥ ६ ॥ नाम्नामिंद्रोदेवतावरुणः उपसर्गाणामादित्यः सर्वस्याक्षरगणस्यस्वराविसर्जनीयोयमाश्चपुं

ल्लिंगाः । ङञणनमायरलवाः स्त्रीलिंगाः । शेषाण्यक्षराणिनपुंसकलिंगानीति ॥ संधिश्चतुर्विधोभवतीति ॥ लोपागमौवर्णविकारः प्रकृतिभावश्चेति । तद्यथा तत्रलोपोभवति अयक्ष्माः+मा अयक्ष्मामा । शततेजाः+वायुः शततेजावायुः । तिग्मतेजाः+द्विषतः । तिग्मतेजाद्विषतः इतिलोपः ॥ आगमोभवति यथा प्रत्यङ्सोमः प्रत्यक् सोमः प्राक्सोमः प्राङ्सोमः । अस्मान् सीते अस्मान्त्सीते त्रीन् समुद्रान् त्रीन्त्समुद्रान् इतिआगमः ॥ विकारोभवति आ+इदम् एदम् आ+इमे एमे आ+इष्टयः एष्टयः प्र+इषितः प्रेषितः इतिविकारः प्रकृतिभावः

यथा आशुः शिशानः। युञ्जानःप्रथमम् । अदितिःषोडशाक्षरेण । देवोवःसविता । इतिप्रकृतिभावः ॥ आकाशस्थायथाविद्युत्स्फुटितमणिसूत्रवत् ॥ एषच्छेदोविवृतीनांयथाबालेषुकर्तरि ॥ ७ ॥ द्वयोस्तु स्वरयोर्मध्येसंधिर्यत्रनदृश्यते ॥ विवृतिस्तत्रविज्ञेयायईशेतिनिदर्शनम् ॥ ८ ॥ पिपीलिकापाकवतीतथावत्सानुसारिणी ॥ वत्सानुसंसृताचैवचतस्रस्तुविवृत्तयः ॥ ९ ॥ पंचारंगाः प्रवर्ततेघातनिर्घातवज्रिणः ॥ अह्रप्रह्रोज्ञेयअइउऋओइतिनिदर्शनम् ॥ १० ॥ पिपीलिकाआद्यंतदीर्घानाभ्याआसीदितिनिदर्शनम् ॥ पाकवत्युभयोर्ह्रस्वा

विनइन्द्रेतिनिदर्शनम् ॥ ११ ॥ अंतेचवत्सानुसृजतातानेत्यसौआ
वोढमश्विनेतिनि० ॥वत्सानुसारिणीचादौदीर्घाताअस्येतिनि० ॥१२
करिणीकुर्विणीचैवहरिणीहारिणीतिच ॥ तथाहंसपदानामपंचैताःस्व
रभक्तयः ॥ १३ ॥ करिणीरुहयोर्योगेकुर्विणीलहकारयोः ॥ हरिणीर
षयोर्योगेहारितंऋषकारयोः ॥ १४ ॥ यातुहंसपदानामसातुरेफष
कारयोः ॥ हरिणीहरयोर्विद्यात्कुर्विणीलहकारयोः ॥ १५ ॥ देवंबर्हि
रितिकरिणीउपह्वरेतिकुर्विणी ॥ हरिणींअरेषसइत्याहुर्हारिणीशत
वल्हेतिच ॥ १६ ॥ वर्षोंवर्षीयतेसीतितथाहंसपदेतिच ॥ स्वरभक्तिं

प्रयुंजानस्त्रान्दीषान्पोरेवर्जयेत् ॥ १७॥ इकारंचाप्युकारंचग्रस्तदो
षंतथैवच ॥ एतल्लक्षणमाख्यातंयाज्ञवल्क्येनधीमता ॥ १८ ॥ सम्य
क्पाठस्यसिद्ध्यर्थंशिष्याणांहितकाम्यया ॥ अर्धमात्रास्वरंकिंचि
त्पृथङ्न्यूनमिवोच्चरन् ॥ ऋकारेहकारहृत्कंठमनसानिच ॥ १९ ॥ नै
तत्स्वरितपूर्वांगेनापरांगेकथंचन ॥ नस्वरेनचमात्रायांकथंस्वारोवि
धीयते ॥ २० ॥ परांगस्यतुयत्पूर्वंपूर्वांगस्यतुयत्परम् ॥ उभयार्द्धार्द्धं
संयोगेस्वारंकुर्याद्विचक्षणः ॥ २१ ॥ संयोगेतुपरंस्वार्थंपरंसंयोगना
यकम् ॥ संयुक्तस्यतुवर्णस्यनस्वार्थंपूर्वमक्षरम् ॥ २२ ॥ उदात्ताद

नुदात्तेतुवामायाभ्रुवआरभेत् ॥ उदात्तात्स्वरितोदात्तौक्रमाद्दक्षिणतोन्यसेत् ॥ २३ ॥ स्वरितादनुदात्तायेप्रचयांस्तान्प्रचक्षते ॥ एकस्वरापिचांतानाहुस्तत्वार्थचिंतकाः ॥ २४ ॥ प्रचयोयत्रदृश्येततत्रहन्यात्स्वरंबुधः ॥ स्वरितःकेवलोयत्रमृदुस्तत्रनिपातयेत् ॥ २५ ॥ दुर्बलस्ययथाराष्ट्रंहरतेबलवान्नृपः ॥ एवंव्यंजनमासाद्यअकारोहरतेस्वरम् ॥ २६ ॥ उच्चादुच्चतरंनास्तिनीचान्नीचतरंतथा ॥ अक्षरात्तुल्ययोगाच्चनीचेनीचगताानिच ॥ २७ ॥ स्वरउच्चःस्वरोनीचःस्वरःस्वरितएवच ॥ स्वरप्रधानैस्तैः स्वार्यंव्यंजनंतेनसस्वरम् ॥ २८ ॥

व्यंजनान्यनुवर्तंतेयत्रतिष्ठतिसस्वरः ॥ स्वरप्रधानंत्रैस्वर्यंआचार्याः
प्रवदंतिहि ॥ २९ ॥ मणिवद्व्यंजनंविद्यात्सूत्रवच्चस्वरंविदुःआचा
र्याःसमामिच्छंतिपद्च्छेदंतुपंडिताः ॥ ३० ॥ स्त्रियोमधुरामिच्छंतिवि
कृष्टामितरेजनाः ॥ उदात्तंनानुवर्तंतेनीचन्नस्वरितंतथा ॥ ३१ ॥ वि
स्वरंतंविजानीयाद्दीर्घह्रस्वविवर्जितम् ॥ हरिवरुणवरेण्येषुधारायुरु
षेषुच ॥ स्वरितेरेफवैश्वानरोनकारः शेषाकारःस्वरितानकराः ॥
॥३२॥ द्वौवरुणौचस्वरितौ॥ उदुत्तमंवरुणधारयेवरेरुधाराउरुधाराच
होहते ॥ मात्रिकंवाद्विमात्रंवास्वरितंयदिहाक्षरम् ॥ तस्यादितोर्द्धमा

त्रावैशेषंचपरतोभवेत् ॥ ३३ ॥ नकारांतेपदेपूर्वैंशमश्रुभिःपरतःस्थिते ॥ छकारंनप्रयुंजीतञशसंधिंसमुच्चरेत् ॥ ३४ ॥ ओकारंप्लुतविज्ञेयंप्लुतमन्नाद्वितीयकम् ॥ लार्जींछाचींतृतीयंचविवेशोतिचतुर्थकम् ३५ अधःस्विदासीत्पंचमंचोपरिस्विदासीच्चषष्ठकम् ॥ सप्तमंतुभ्रुवोस्मारअष्टमंनैवविद्यते ॥ ३६ ॥ उच्चस्थानगतेह्रस्तेस्वरितंनोपपद्यते ॥ अंधस्थातुयदागच्छेत्स्वरितंनतदाभवेत् ॥ कचटतपाहृश्यंतेसंधिस्थानेषुनित्यशः ॥ स्ववर्गैणैवसंयुक्तामोक्षंतत्रनकुर्वीत ॥ तकारांतेपदेपूर्वैंसकारेपरतःस्थिते ॥ प्रत्यारंभंनकुर्वीतपापावितिनिदर्शनम् ॥ ककारांतेप

देपूर्वैंसकारेपरतःस्थिते ॥ खसवर्णविजानीयाद्भिखक्सेतिनिदर्शनम् ॥ तकारांतेपदेपूर्वैंचवर्गेंपरतःस्थिते ॥ मोक्षंतत्रचकुर्वीतयच्चपापौनिदर्शनम् ॥ ङकारांतेपदेपूर्वैंसकारेपरतःस्थिते ॥ कसवर्णविजानीयात्प्राङ्सोमेतिनिदर्शनम् ॥ टकरांतेपदेपूर्वैंसकारेपरतःस्थिते ॥ टसवर्णविजानीयात्संम्राट्संभृतेतिनिदर्शनम् ॥ तकारांतेपदेपूर्वैंसकारेपरतःस्थिते ॥ छसवर्णविजानीयात्तत्सवितुरितिनिदर्शनम् ॥ नकारांतेपदेपूर्वैंसकारेपरतःस्थिते ॥ तसवर्णविजानीयात्रीन्त्समुद्रेतिनिदर्शनम् ॥ पकारांतेपदेपूर्वैंशकारेपरतःस्थिते ॥ छासवर्णविजानीयादनुष्टु

प्छारदीतिनिदर्शनम्॥मकारांतेपदेपूर्वेंसवर्णेंपरतःस्थिते॥मसवर्णंविजानीयादिमम्मेतिनिदर्शनम् ॥ वर्णेंतुमात्रिकेपूर्वेंअनुस्वारोद्विमाकः द्विमात्रेमात्रिकोज्ञेयःसंयोगाद्यस्ययोभवेत्॥अनुस्वारोद्विमात्रः स्याद्वर्णव्यंजनादिगः॥ह्रस्वाद्वायदिवादीर्घाद्देवानाꣳहृदयेभ्यइति॥ अनुस्वारस्योपरिष्टात्संवृतंयत्रदृश्यते।दीर्घंतंतुविजानीयाच्छ्रोताग्रावाणेतिनिदर्शनम्॥अनुस्वारस्योपरिष्टात्संयोगोयत्रदृश्यते ॥ ह्रस्वंतंतुविजानीयात्सꣳ स्थेतिनिदर्शनम् ॥अनुस्वारश्चयोदीर्घादक्षराद्योभवेत्परः॥सतुह्रस्वइतिज्ञेयोमंत्रेष्वेवाविभाषया॥ओभावश्चाविवृत्तिश्चशष

सारेफएवच ॥ जिव्हामूलमुपध्माचगतिरष्टविधोष्मणः ॥ यथाभावप्रसंधानमुकारादिपरंपदम् ॥स्वरांतंतादृशंविद्याद्यदन्यद्व्यक्तमूष्मणः उभावादुत्थितश्चोष्मातातुकेलिंविनिर्दिशेत् ॥ विवृत्तंप्रतियाऊष्माविज्ञेयाविकठानना ॥लीढातिलीढविद्युच्चशषसेषुप्रकीर्तिताः ॥ जिव्हामूलेचरेफेचविज्ञेयाविठकाशठा ॥ उपध्मानीयसहितांपुष्पिणींतांविनिर्दिशेत्॥अन्यत्रयोभवेदूष्मासुलभातांविनिर्दिशेत्॥पादाद्यंतंपदाद्यंतं तथावग्रहकालिकम् ॥ ईषत्स्पृष्टंविजानीयात्तस्मिन्कालेतुकारयेत् ॥ पादादौचपदादौचसंयोगावग्रहेषुच ॥ यःशब्दइतिविज्ञेयोयोन्यःसय

इतिस्मृतः ॥ उपसर्गंपरोयस्तुपदादिरपिदृश्यते ॥ ईषत्स्पृष्टंयथावि
द्युत्पदछंदात्परंभवेत् ॥ त्वदर्थवाचिनौवोवांवावैयदिनिपातजौ ॥ आं
देराजविकल्पार्थाईषत्स्पृष्टाइतिस्मृताः ॥ विभाषयामेकारःस्यात्तथा
नेतैःपदात्परः ॥ भवंतेत्यपिपूर्वैवतथाचसपदादपि ॥ यदेवलक्षणंयस्य
वकारस्यापितद्भवेत् ॥ यत्रयत्रविशेषःस्यादिदानींससकथ्यते ॥
वकारस्त्रिविधःप्रोक्तोगुरुर्लघुर्लघूतरः ॥ आदौगुरुर्लघुर्मध्येपदांतेचल
घूतरः ॥ यवर्णस्त्रिविधःप्रोक्तोगुरुर्लघुर्लघूतरः ॥ आदौगुरुर्लघुर्मध्ये
पदांतेतुलघूतरः ॥ उपांशुत्वरितंचैवयोधीतेह्वादिसंज्ञकः ॥ अपिरूपस

हस्त्रेषुसदेहेषुप्रवर्तते॥पंचविद्यांनगृह्णंतिजडास्तब्धाश्चयेनराः ॥ आलस्याश्चैवरोगाश्चयेषांचविस्मृतंमनः ॥ अहिरिवगुणाद्भीतःसंमानान्नरकादिव ॥ राक्षसीभ्यइवस्त्रीभ्यःसविद्यामधिगच्छति ॥ नभोजनविलंबीस्यान्नचनारीनिबंधनः ॥ सुदूरमपिविद्यार्थीव्रजेद्गरुडहंसवत् ॥ यथानखात्खनित्रेणनरोवार्यधिगच्छति ॥ तथागुरुगतांविद्यांशुश्रूषुरधिगच्छति ॥ सुखार्थीचेत्त्यजेद्विद्यांविद्यार्थीचेत्त्यजेत्सुखम् ॥ सुखिनस्तुकुतोविद्यासुखंविद्यार्थिनःकुतः॥गुणिताशतशोविद्यासहस्त्रावर्तितापुनः॥आगमिष्यतिजिह्वाग्रेस्थलनिम्नमिवोदकम् ॥ शतेनगुणिता

विद्यासहस्त्रेणचतिष्ठति॥शतानांचसहस्त्रेणप्रत्यंचदवतिष्ठति॥जलमभ्यासयोगेनशिलायांकुरुतेक्षयम्॥कर्कार्णामृदुतस्तस्यकिमभ्यासान्नसाध्यते ॥ गुरुशुश्रूषयाविद्यापुष्कलेनधनेनवा ॥ अथवाविद्ययाविद्याचतुर्थंनोपलभ्यते ॥ शुश्रूषारहिताविद्याह्यल्पमेधागुणैः सह ॥ वंध्याचयौवनीतस्यानविद्याफलिनीभवेत् ॥ हयानामिवजात्यानामर्धमात्रार्द्धशायिनाम् ॥ नहिविद्यार्थिनांनिद्राचिरंनेत्रेषुतिष्ठति ॥ यथा ॥ पिपीलिकाभिःपांसुभिर्वल्मीकंक्रियतेमहान् ॥ नतत्रबलसामर्थ्यमुद्यमस्तत्रकारणम् ॥ अंजनस्यक्षयंदृष्ट्वावल्मीकस्यतुसंचयम् ॥

अवंध्यंदिवसंकुर्याद्दानाध्ययनकर्मसु ॥ अन्नव्यंजनयोर्भागस्तृतीय
मुदकस्यच॥वायोःसंचारणार्थायचतुर्थमुपकल्पयेत्॥हकारंपंचमैर्यु
क्तमंतस्थैश्चापिसंयुतम्॥औरसंतंविजानीयात्कंठ्यमाहुरसंयुतम् ॥
हकारोयत्रपूर्वस्थोअन्तस्थाद्योभवेत्परः॥ पदकालेवियुज्येतसंहिता
यांसऔरसः ॥ मेघदुंदुभिनिर्घोषोज्ञायतेपयसोहृदात्॥एवंनादंप्रयो
क्तव्यंसिंहस्यरुदितंयथा ॥ मासेभाद्रपदेमेघाःशब्दंकुर्वंतियादृशम्॥
एवंगव्हरमासाद्यशुक्रंदुदुन्हेतिदर्शनम्॥शेषाणांवानरायुद्धमुत्पतंति
पतंतिच ॥ एवंवर्णाःप्रयोक्तव्याइहेहैषान्निदर्शनम् ॥ यथापुत्रवतीस्त्रे

हाच्चुंबतेनिजमौरसम् ॥ एवंवर्णाःप्रयोक्तव्यायुञ्आनेतिनिदर्शनम् ॥ दुर्दराजयदेशेचप्रफतेषुर्नयाप्ययया ॥ एवंवर्णाःप्रयोक्तव्याअपांफेनेति निदर्शनम् ॥ यथाभारभराक्रांतानिश्वसंतिनराभुवि ॥ एवंवर्णाःप्रयोक्तव्या अब्ध्यःसंभृतइत्यपि ॥ कुक्कुटःकामलुब्धश्चककारद्वयमुच्चरेत् ॥ एवंवर्णाःप्रयोक्तव्याःकुक्कुटोसीतिदर्शनम् ॥ वडवाचहयंदृष्ट्वा योनिंविकुरुतेयथा॥एवंवर्णाःप्रयोक्तव्याःसदुंद्रुभेतिनिदर्शनम् ॥ रंगे चैवसमुत्पन्नेनोग्रसेत्पूर्वमक्षरम् ॥ स्वरंदीर्घंप्रयुंजीतपश्चान्नासिक्यमाचरेत् ॥ यथासौराष्ट्रिकानारीअराँइत्यभिभाषते ॥ एवंरंगःप्रवक्त

व्योङ्कारःपरिवर्जितः ॥ द्विमात्रिकोमात्रिकोवानासामूलंसमाश्रितः॥ अंतेप्रयुंजतेरंगः पंचमैः सानुनासिकः ॥ यथासौराष्ट्रिकानारी अराँइत्यभिभाषते ॥ एवंरंगंविजानीयात्ङ्कारपरिवर्जितम् ॥ अनंतरंमकारस्ययोरंगस्तत्ररंज्यते ॥ सर्वानुनासिकंविंद्यादेषावध्योपधानिका ॥ यरलवशषसहरज्यंतेचोपधानिका ॥ गर्वांतेरंगतेयस्तुसर्वैःसर्वानुनासिका ॥ नासादुत्पद्यतेरंगःकांस्येनसमनिःस्वनः॥ मृदुश्चैवद्विमात्रःस्याद्धृष्टिमान्स्यान्निदर्शनम्॥यथाव्याघ्रीहरेत्पुत्रान्दंष्ट्राभिर्नचपीडयेत् ॥ भीतापतनभेदाभ्यांतद्वद्वर्णान्प्रयोजयेत् ॥

मधुरंचनचाव्यक्तंव्यक्तंचापिनपीडितम्॥सनाथस्यैकदेशस्थनवर्णाः
शंकरंगताः॥ यथासुमत्तनागेंद्रःपदात्पदंनिधापयेत्॥एवंपदंपदाद्यंतं
दर्शनीयंपृथक्पृथक्॥गीतीशीघ्रीशिरःकंपीयथालिखितपाठकः॥अन
र्थज्ञोल्पकंठश्चषडेतेपाठकाधमाः॥माधुर्यमक्षरंव्यक्तिःपदच्छेदस्तुसु
स्वरः॥ धैर्यंलयसमत्वंचषडेतेपाठकागुणाः॥चतुरक्षरषट्कंचनिवर्तेतपु
नःपुनः॥आवर्ततेपदंयच्चद्विस्त्रिराम्रेडितंहितत्॥यथाधाम्नेधाम्नेतियजु
षेयजुषेतिनिदर्शम्॥हीयतेवर्धतेचापिपदंयत्रकृशोदरम्॥ उपचारःस
विज्ञेयउभेसुश्चंद्रेतिनिदर्शनम्॥ ॥अथसप्तविधाःसंयोगपिंडाः॥ ॥ अ

यः पिंडोदारुपिंडऊर्णापिंडोज्वालापिंडोमृत्तिपिंडोवायुपिंडोवज्त्रपिंडश्चेति॥ यमान्विद्यादयःपिंडान्सांतस्थंदारुपिंडवत्॥अंतस्थंयमवर्जंतुऊर्णापिंडंविनिर्दिशेत् ॥ अंतस्थंयमसंयोगेविशेषोनोपलभ्यते॥ अशरीरंयमंविद्यादंतस्थःपिंडनायकम् ॥ ज्वालापिंडान्सनासिक्यान्सानुस्वारांस्तुमृन्मयान्॥ सोपध्मावायुपिंडाश्चजिव्हामूलेतुवज्त्रिणः॥ अयःपिंडोनामयथा। अग्नीः।पक्तीः।नातनच्चिम। दारुपिंडोनामयथा । अश्वः। सूर्यः। विश्वाजतीतिभवति। तत्रऊर्णापिंडोनामयथा। यस्मिन्। अत्यर्स्मिन्। अमुष्मिन्। इतिभवति॥ तत्रज्वालापिंडोनामयथा।

ब्रह्मा । वह्निः । गृह्णामीतिभवति । तत्रमृत्पिंडोनामयथा।साꣳस्थासꣳस्कर्त्तार।सꣳस्वर्तइति। तत्रवायुपिंडोनामयथा।देवसवितः।युञ्जानःप्रथमम्॥प्रादिवःककुत्सुप्तमितिभवति ॥ तत्रवज्रपिंडोनामयथा । इष्कृतिःनिष्कृतिः। ऋक्सामइतिभवति॥प्रथममेवषकारेण सकारेणैवसंयुतम् ॥ एतत्स्वरंसमासाद्यअग्निष्वात्तान्निदर्शनम् । प्रथमेनठकारेणथकारेणैवसंयुतम्॥एतत्स्वरंसमासाद्यअधिष्ठाननिदर्शनम्॥प्रथममेवण कारेणनकारेणैवसंयुतम्॥एतत्स्वरंसमासाद्यत्रिणवत्रयस्त्रिꣳशावितिनिदर्शनम्॥प्रथममेवरंगेणनकारेणैवसंयुतम्॥ एतद्रञ्जितमासाद्य

वृष्टिमानितिनिदर्शनम् ॥ एतेककारादयोमकारपर्यवसानाःकृष्णा
व्याख्याताः।शनैश्चरदैवत्याः। चत्वार्यंतस्थायरलवाःकपिलवर्णाःअ
ग्निर्दैवत्याः। चत्वार्यूष्माणःशषसहा अरुणवर्णाः आदित्यदैवत्याः॥
त्रयस्त्रिꣳशद्व्यंजनानिस्पर्शाअंतस्थाऊष्माणश्चेति। चतुर्विधंकरणम्॥
स्पृष्टमस्पृष्टंसंवृतंविवृतंचेति॥ संवृतोघोषाविवृताअघोषाः। विꣳश
तिर्घोषास्तेगजडदबाघझढधभाङञणनमाःयरलवाश्चेति । त्रयोदश
अघोषास्तेकचटतपाःखछठथफाःशषसाश्चेति ॥ अष्टौवर्णस्थानानि
भवंति।उरःकंठ्यमूर्धन्यतालुदंत्योजिह्वामूलयमानुनासिक्याश्चेति॥

द्वौऔरस्यौह । हाइति अआआ ३ त्रयःकंठ्याः ऋषट्मूर्द्धन्याः । ट
ठडढणष ३ इति। दशतालव्याः । चछजझञयशइईई ३ इति। अष्ट
दंत्याः। तथदधनऌलसाः । एकादशऔष्ठ्याः । पफबभमाउऊऊ ३
छउपध्माचेत्यादयः । एकोदंतमूलीयोरेफः । जिह्वामूलीयाःपंच ।
कुंखुंगुंघुंङुंइति । क्मख्मग्मघ्मकुंखुंगुंघुंइतियमाश्चत्वारः ॥ रुक्मेति
प्रथमोज्ञेयः सक्इत्यपरोभवेत् । तृतीयःसघ्नइत्याहुःउपध्मेतिचतुर्थ
कः ॥ प्रथमौचौष्ठनासिक्यौद्वितीयःकंठ्यदंत्यश्च।नासामूलमुपाश्रि
तः ॥ तृतीयःकंठ्यजिह्वाग्रेनासायामेवनिर्दिशेत् ॥ चतुर्थंहृदिनासि

क्यःकंठेचाभिहितायमाः ॥ आपंचमैश्चैकपादःसंयुक्तंपंचमाक्षरम्॥ यमास्तत्रनिवर्तंतेश्मशानादिवबांधवाः । यत्किंचिद्वाङ्मयंलोंकेसर्वमत्रप्रतिष्ठितम् ॥ सर्वमत्रप्रतिष्ठितमिति ॥ ऋवर्णेंतित्परेसादावनुस्वारोद्धिमात्रकः । संयोगेपरभूतेषुह्रस्वएवोच्यतेबुधैः ॥ ॥ इति श्री याज्ञवल्क्यशिक्षासमाप्ता ॥ छ ॥

श्रीगणेशाय नमः ॥ ॥ ॐ अथानुवाकान्वक्ष्यामिब्रह्मणानिर्मितान्पुरा ॥ शिष्याणामुपदेशाययज्ञसंस्कारएवच ॥ विप्राणांयज्ञकालेषु जपहोमार्चनादिषु ॥ ९ ॥ ईषेत्वैकावसोःपवित्रंतिस्त्रोग्नेव्रतपतेसप्तपवित्रेस्थोद्धशर्मासितिस्त्रोधृष्टिरसिशर्मासिद्धिकौ देवस्यत्वातिस्त्रोदेवस्यत्वापंचप्रत्युष्टꣳ रक्षास्तिस्त्रोदशैकत्रिꣳशत् ॥ १० ॥ ३१ ॥ २ ॥ कृष्णोसिषडग्नेवाजजित्तिस्त्रोमयीदमग्नीषोमयोःपंचकावग्नेदब्धायोतस्त्रः संवर्चसापंचाग्नयेकव्यवाहनायषट्सप्तचतुस्त्रिꣳशत् ॥ ७ ॥ ॥ ३४ ॥ २ ॥ समिधाग्निंभूर्भुवःस्वश्चतुष्कावग्निर्ज्योंतिर्द्वेउपप्रयंतः

षड्विर्ठंशतिर्भूर्भुवःस्वश्चतस्रोगृहामातिस्रःप्रघासिनःपंच पूर्णादर्विद्वे
ऽअक्षन्नमीमदन्तषडेषतेसप्तदशात्रिषष्टिः॥१० ॥६३ ॥३ ॥ एदंद्वेमही
नांपयश्चतस्रआकूत्याऋक्सामयोर्द्विकौव्रतंकृणुतष डेखातेचतस्रोव
स्व्यसिंतिस्रएषतेद्वेशुक्रंत्वाचतस्रोदित्यास्त्वगष्टौदशसप्तात्रिर्ठं शत्
॥ १० ॥ ३७॥ ४ ॥अग्नेस्तनूरापतयेचतुष्कौतप्तायनीद्वेइन्द्रघोष
स्तिस्रोयुञ्जतेष्टौदेवस्यत्वाचतस्रोदेवस्यत्वापंचविभूरसिचतस्रोज्यो
तिरसिषडुरुविष्णोतिस्रोदशात्रिचत्वारिर्ठंशत् ॥ १० ॥४३ ॥ ५ ॥
देवस्यत्वाषडुपावीरसिपंचमाहिःषट्संते (तिसंते) तिस्रःसमुद्रंगच्छ

हविष्मतीर्द्वेकौह्ददेत्वापंचदेवस्यत्वाष्टावष्टौसप्तत्रिꣳ शत् ॥ ८ ॥
॥३७॥ ६ ॥वाचस्पतयऽउपयामगृहीतोसित्रिकावावायोयंवाद्युकौया
वामेकातंप्रत्नथाचतस्त्रोयंवेनोयेदेवासस्त्रिकाविन्द्रायमूर्द्धानंद्विकौय
स्तएकाप्राणायतिस्त्रोमघवइन्द्राग्नीआगतमाघौमासश्चर्षणीधृतोवि
श्वेदेवासऽआगतेंद्रमरुत्वोमरुत्वंतंवृषभंमरुताम् त्वौजसेसजोषाइं
द्रमरुत्वाँ२ ॥ इन्द्रमहँ२ ॥ इन्द्रोमहाँ२ ॥ इंद्रंएकैकोदुत्यमष्टौपं
चविꣳशतिरष्टाचत्वारिꣳशत् ॥ २५ ॥ ४८ ॥ ७॥ उपयामगृहीतो
सि ॥आदित्येभ्यः पंचवाममद्यद्वेसुशर्मास्येकाबृहस्पतिसुतस्यद्वेह

रिरासिचतस्रः समिन्द्रणाष्टौमाहिरेजतुदशमास्यः पंचकावातियुक्ष्वा
हींद्रमिदेकैकायस्मान्नद्वेऽग्नेपवस्वोत्तिष्ठन्नदृश्रमुदुत्यमेकैकाजिघ्र
द्वेविनइन्द्रवाचस्पतिंविश्वकर्मन्नेकैकाग्नयेत्वाचतस्रइहरतिस्तिस्रःप
रमेष्ठीदशरात्रयोविꣳशतिस्त्रिषष्टिः ॥ २३ ॥ ६३ ॥ ८ ॥ देवसवितश्च
तस्रइंद्रस्यवज्रः पंचदेवस्याहंदशापयेतिस्रोवाजस्येममष्टावग्निरेका
क्षरेणैषतेचतुष्कौसविताद्वेअष्टौचत्वारिꣳशत् ॥ ८ ॥ ४० ॥ ९ ॥
अपोदेवाश्चतस्रः सोमस्यात्विषिःपंचावेष्टाः सप्तसोमस्यत्वाचतस्र
इन्द्रवज्रःपंचस्योनासिचतस्रः सवित्रेकाऽश्विभ्यांचतस्रोष्टौचतुस्त्रिꣳ

शत् ॥ ८ ॥ ३४ ॥ १० ॥ युंजानएकादशप्रतूर्त्तंठं षोडशदेवस्यत्वादशापोदेवीर्द्वादशापोह्येकादशादितिष्ट्वापंचाकूतिमष्टादशसप्तअशीतिः ॥ ७ ॥ ८३ ॥ ११ ॥ इशानःसप्तदशदिवस्परिद्वादशसामिधाग्निंपंचदशापेतसप्तदशाऽसुन्वन्तंत्रयोदशयाओषधीःसप्तविर्ठंशतिर्मांमाषोडशसप्तसप्तदशर्ठंशतम् ॥ ७ ॥ ११७ ॥ १२ ॥ मयिगृह्णामिपंचदशध्रुवासिमधुवाताएकादशकौं सम्यक्स्रवंतिनवेमंमाषडपांत्वैकाऽयंपुरःपंचसप्ताष्टापंचाशत् ॥ ७ ॥ ५८ ॥ १३ ॥ ध्रुवक्षितिः षट्सजूर्ऋतुभिर्मूर्द्धावयोर्द्धिकाविन्द्राग्नीआयुर्मेंषट्कावाशुस्त्रि

वृदेकाऽग्नेर्भागोस्येकयाचतुष्कावष्टावेकत्रिꣳशत् ॥ ८ ॥ ३१ ॥
॥ १४ ॥ अग्नेजातान्पंचरश्मिनासत्यायचतस्रोराज्यस्ययंपुरःपं
चकावग्निर्मूर्द्धैकोनत्रिꣳशत् येनऋषयोष्टौतपश्चनवसप्तपंचषष्टिः ॥
॥ ७ ॥ ६५ ॥ १५ ॥ नमस्तेषोडशहिरण्यबाहवऽउष्णीषिणे
तक्षभ्योज्येष्ठायपंचकाः स्रुत्यायचतस्रशंभवायैकापार्यायपंचद्रा
पेअंधसोविꣳशतिर्नवषट्षष्टिः ॥ ९ ॥ ६६ ॥ १६ ॥ अ
श्मन्नूर्जंदशनमस्तेपंचाग्निस्तिग्मेननवचक्षुषःपिताष्टावाशुःशिशानः
सप्तदशोदेनंक्रमध्वमाग्निनापंचदशकौशुक्रज्योतिः सप्तमꣳस्तनंत्र

योदशनवैकोनशतम् ॥९॥९९॥१७॥ वाजःसप्तमूर्क्चतुष्काअश्माग्निस्त्रिकावर्ꣳशुः पंचैकाचतस्रोवाजायद्वेवाजस्यत्वष्टावृताषाट्त्रयोदशाग्निंयुनज्मीसप्तयदाकूताद्वार्त्रंहत्यायदशकौत्रयोदशसप्तसप्ततिः ॥ १३ ॥७७॥१८॥ स्वाद्वींत्वैकादशदेवायज्ञंविꣳशतिःसुरावंतꣳसप्तदशोदीरतांत्रयोदशाच्याजानुर्दशसोमोराजाष्टौसीसेनतंत्रꣳ षोडशसप्तपंचनवतिः ॥ ७ ॥ ९५ ॥ १९ ॥ क्षत्रस्ययोनिस्त्रयोदशयद्देवादशाभ्यादधाम्यष्टौयाभूतानांचतस्रःसमिद्धइंद्रएकादशायात्वष्टौसमिद्धोअग्निर्द्वादशाऽश्विनाहविस्त्रयोदशाऽश्विनातेजसैकाद

शनवनवतिः ॥ ९ ॥ ९० ॥ २० ॥ इमम्मेसमिद्धोअग्निरे
कादशकौवसन्तेनऋतुनाषढ्होतायक्षत्समिधाग्निंद्वादशाऽश्विनौ
छागस्यसप्त देवंबर्हिश्चतुर्दश षडेकषष्टिः ॥ ६ ॥ ६१ ॥
॥ २१ ॥ तेजोसिपंचाग्नयएकाहिंकारायद्वेतत्सवितुर्दश विभूर्मा
त्रैकाकायद्वेआब्रह्मस्त्रयोदश शेषादेकैकोन्नविंशतिश्चतुस्त्रिंशत् ॥
॥ १९ ॥ ३४ ॥ २२ ॥ हिरण्यगर्भोयःप्रणतोद्विकौयुंजंत्यष्टौवायु
ष्ट्वापंचप्राणायतिस्र उत्सक्थाद्वादशगायत्रीकस्त्वाषट्कौकःस्विदष्टौ
कास्विद्दशसुभूःस्वयम्भूस्तिस्र एकादशपंचषष्टिः ॥ ११॥६५॥२३ ॥

अश्वस्तूपरोधूम्रान्वसंतायसमुद्रायशिशुमारान्मयुःप्राजापत्योदशकाश्चत्वारश्चत्वारिꣳशत् ॥ ४ ॥ ४० ॥ ॥ २४ ॥ शादंदाद्भिर्नवैकैकाहिरण्यगर्भश्चतस्रआनोदशमानोमित्रोयदश्वस्याष्टकौयत्तेषडिमानुकंद्वेपंचदशसप्तचत्वारिꣳशत् ॥ १५ ॥ ४७ ॥ २५ ॥ अग्निश्चपंचदशोच्चातएकादशद्वौषड्विꣳशतिः ॥ २ ॥ २६ ॥ २६ ॥ समास्त्वादशोर्द्धाअस्यपीवोअन्नाद्द्वादशकावभित्वैकादशचत्वारःपंचचत्वारिꣳशत् ॥ ४ ॥ ४५ ॥ २७ ॥ होतायक्षद्देकादशदेवंबर्हिर्द्वादशपुनरप्येवंचत्वारःषट्चत्वारिꣳशत् ॥ ४ ॥ ४६ ॥ २८ ॥ समिद्धोअं

जन्नेकादशयदक्रंदस्त्रयोदशसामिद्धोअद्यद्वादशकेतुंकृण्वंश्चतुर्विꣳश
तिश्चत्वारःषष्टिः॥४॥६०॥२९॥ देवसवितःषट्तपसेकौलालꣳषोडश
द्वौद्वाविꣳशतिः॥२॥२२ ॥३० ॥सहस्रशीर्षाषोडशाद्भ्यःसंभृतःषट्द्वौ
द्वाविꣳशतिः ॥ २ ॥ २२ ॥ ३१॥ तदेवसप्तवेनस्तन्नवद्वौषोडश ॥ २ ॥
॥ १६ ॥ ३२ ॥ अस्याजरासःसप्तदशापाश्विद्वादश विभ्राट्चतुर्दश
प्रवावृजएकादशप्रवायुप्रवीरयापंचदशकावानस्त्रयोदशसप्तसप्तनव
तिः ॥ ७ ॥ ९७ ॥ ३३ ॥ यज्जाग्रतःपंचनद्यःसोमोधेनुमाकृष्णेनपू
षंतवदशकानतदष्टौषडष्टापंचाशत् ॥ ६ ॥ ५८ ॥ ३४ ॥ अपेतोद

शाद्यंद्वादशद्वौद्वाविꣳशतिः ॥ २ ॥ २२ ॥ ३४ ॥ ऋचंवाचꣳषोडशद्यौः
शांतिरष्टौद्वौचतुर्विꣳशतिः ॥ २ ॥ २४ ॥ ३६ ॥ देवस्यत्वादशय
मायत्वैकादशद्वावेकविꣳशतिः ॥ २ ॥ २१ ॥ ३७ ॥ देवस्यत्वाष्टौ
यमायत्वाक्षत्रस्यत्वादशकौत्रयोष्टाविꣳशतिः ॥ ३ ॥ २८ ॥ ३८ ॥
स्वाहाप्राणेभ्यःषडुग्रश्चसप्तद्वौत्रयोदश ॥ २ ॥ १३ ॥ ३९ ॥ ईशा
वास्यमष्टावंधंतमोनवद्वौसप्तदश ॥ २ ॥ १७ ॥ ४० ॥ ॥ दशा
ध्यायेसमाख्याताअनुवाकास्तुसंख्यया ॥ शतंदशानुवाकश्चनवा
न्येचमनीषिभिः ॥ १ ॥ सप्तषष्टिरग्नौज्ञेयासौक्तेद्वाविंशतिस्तथा ॥

अश्वएकोनपंचाशत्पंचत्रिंशखिलेस्मृताः ॥ २ ॥ शुक्रियेषुतुविज्ञेयाएकादशमनीषिभिः ॥ एकीकृत्यसमाख्यातंत्रिशतंअधिकंमतम् ॥ ३ ॥ इत्यनुवाकसूत्राध्यायः समाप्तः ॥ ॥

श्रीगणेशायनमः ॥ मंडलंदक्षिणमक्षिहृदयंचाधिष्ठितंयेनशुक्लानिय
जूꣳषिभगवान्याज्ञवल्क्योयतःप्रापतंविवस्वंतंत्रयीमयमर्चिष्मंतम
भिध्यायमाध्यंदिनीयेवाजसनेयकेयजुर्वेदाम्नायेसर्वेसाखिलेसशुक्रि
यऋषिदैवतछंदाꣳस्यनुक्रमिष्यामोयजुषामनियताक्षरत्वादेकेषां
छंदोनविद्यतेद्रष्टारऋषयःस्मर्तारःपरमेष्ठ्यादयोदेवतामंत्रांतर्भूता
ग्न्यादिकाहविर्भाजस्तुतिभाजोवानःशाखोखाशम्योपवेशकपालेध्मो
लूखलादयश्चप्रतिमाभूताश्छंदाꣳसिगायत्र्यादीन्येतान्यविदित्वायो
धीतेनुब्रूतेजपतिजुहोतिसजतेयाजयतेतस्यब्रह्मनिर्वीर्यंयातयामंभ

वत्यथां तराश्वगर्त्तंवापद्यतेस्थाणुंवर्छतिप्रमीयतेवापापीयान्भवत्य
थविज्ञायैतानियोधीतेतस्यवीर्यवदथयोर्थवित्तस्यवीर्यवत्तरंभवति
जपित्वाहुत्वेष्ट्वातत्फलेनयुज्यते १ इषेत्वादिखंब्रह्मांतंविवस्वानपश्य
त्ततः प्रतिकर्मविभागेनब्राह्मणानुसारेणऋषयोवेदितव्याःपरमेष्ठीप्रा
जापत्योदर्शपूर्णमासमंत्राणामृषिर्दैवावाप्राजापत्याइषेत्वाशाखानु
ष्टुब्विनियोगः कल्पकारोक्तएवमूर्ज्जेत्वावायवोवायव्यंदेवोवऐंद्रंयज
मानस्यशाखावसोर्वायव्यंद्यौर्मातारिश्वनउखावसोर्वायव्यंदेवस्त्वाप
यःकामधुक्षःप्रश्नःसाविश्वायुस्त्रीणिगव्यानींद्रस्यैंद्रंविष्णोपयः ॥ २ ॥

योअग्नइदमाग्नेये ॥ कस्त्वाप्राजापत्यंकर्मणेस्रुक्शूर्पंप्रत्युष्टंद्वेराक्षसे
उरुब्रह्मरक्षोघ्नꣳसर्वत्रधूरसिधूर्देवानांविष्णुस्त्वानऽउरुहविष्याऽअप
हतꣳरक्षोयच्छंताꣳहविष्यादेवस्यत्वासावित्रꣳसर्वत्राग्नयेलिंगोक्तेभू
तायत्वाहविःस्वःसूर्यौदृꣳहंतांगृहाःपृथिव्यास्त्वाहव्यंपवित्रेलिंगोक्त
ꣳसवितुर्देवीः ॥ प्रोक्षिताआपान्यग्नयेलिंगोक्तेदैव्यायपात्राणि ॥३॥
शर्मास्यदित्याःकृष्णाजिनमवधूतꣳ राक्षसमद्रिर्ग्रावोलूखलेअग्नेर्हवि
र्बृहत्सइमम्मौसलेहविष्कृदधिदैवतंवागधियज्ञंपत्नीकुक्कुटोवाग्वर्षवृ
द्धꣳशर्पंप्रतित्वाहविःपरापूतमपहतꣳराक्षसेवायुर्वोद्देवोवस्तंडुलाधृ

ष्टिरूपवेषोपाग्नआदेवजयमाग्नेयेंध्रुवमसिषण्णांकपालान्यग्नेब्रह्माग्नेयंधिषणासिदार्षदंदिवःशम्याधिषणौपलंधान्यमसिषंणाꣳहविर्महीनामाज्यम् ॥ ४ ॥ संव्वपामिहविःसमाप आपंजनयत्त्यैत्वेदर्ठꣳहविरिषेत्वाज्यंघर्मौसिषण्णांपुरोडाशस्त्रितायत्रयाणांत्रितोद्धितएकतः क्रमेणाददइंद्रस्यस्फ्यः पृथिविवेदिर्व्रजंपुरीषंवर्षतुवेदिर्बंधानसावित्रमपाररुमररोआसुरेद्रप्सस्तेवेदिर्गायत्रेणत्रीणिवैष्णवानिसुक्ष्मात्रयाणांवेदिः पुराघशर्ठꣳसोपश्यच्चांद्रमसीत्रिष्टुभंप्रोक्षणीःप्रैषोद्धिषतःआभिचारिकमनिशितःस्रुवोनिशितास्रुगादित्यौविष्णोर्यौक्रमूर्जैत्रयाणा

माज्यꣳ सवितुरापंतेजोसिधामाज्यम् ॥५॥ कृष्णोसीध्मोवेदिर्बर्हिर्लिंगोक्ते ॥ अदित्याआपंविष्णोःप्रास्तरमूर्णम्रदसंवेदिभुंवपतयेत्रीण्याग्नेयानिगंधर्वस्त्रयाणांपरिधयोवीतिहोत्रंव्विश्वावसुराग्नेयींगायत्रीꣳसमिदाग्नेयꣳसूर्यस्त्वालिंगोक्तꣳसवितुर्विंधृतीऊर्णम्रदसमात्वा प्रास्तरेघृताच्यसित्रयाणांजुहूपभृद्ध्रुवाः क्रमेणप्रियेणहविर्ध्रुवा असदन्पाहिमांवैष्णवेअग्नेवाजजिदाग्नेयंनमोदैवꣳस्वधापित्र्यꣳसुयमेस्तु चावंघ्रिणावैष्णवंवसुमतीमाग्नेयमितऐंद्रꣳसंज्योतिषाज्यंमयीदमाशीप्रतिग्रहणमुपहूताद्यावापृथिव्यम् ॥६॥ ब्रह्मत्वंप्रतिष्ठांतम् ॥ बृह

स्पतिरांगिरसोपश्यदग्नेष्ट्वाप्राशित्रमेतंतेवैश्वदेवमेषातेनुष्टुबाग्नेऽयग्ने
वाजजिदाग्नेयमग्नीषोमयोश्चत्वारिलिंगोक्तानिवसुभ्यस्त्रयाणांपरिध
यःसंजानाथाऽयंतुप्रास्तरेमरुतांकपिर्बृहतींप्रास्तरीमंत्यः पाद आ
ग्नेयोयंपरिधिंदेवल आग्नेयींत्रिष्टुभंविराड्रूपांयजुरंतामग्नेः प्रियंयजुः
सꣳस्त्रवभागाःसोमसुक्ष्मोवैश्वदेवींत्रिष्टुभंयजुरंताꣳस्वाहावाड्यजुर्घृ
ताचीस्रुचौयज्ञनमः शूर्पंयवमान्कृपिरुद्धालवांधानांतर्वानितिपंचार्ष
योयज्ञोदेवताग्नेदब्धायोगार्हपत्योग्नयेदक्षिणाग्निःसरस्वत्यैलिङ्गोक्तं
वेदोसिवेदोदेवामनसस्पातिर्वातदेवत्यांविराजꣳसंबार्हिर्लिंगोक्तात्रिष्टु

ब्विराड्रूपाकस्त्वाप्राजापत्यꣳरक्षसाꣳराक्षसम् ॥ ७॥ अथयाजमा
नꣳसंवर्च्चसात्वाष्ट्रीत्रिष्टुब्दिविविष्णुस्त्रीणिवैष्णवान्यस्माद्भागोस्यैभू
मिरगन्मदैवꣳसंज्योतिषाहवनीयःस्वयंभूःसूर्यस्यसौरेअग्नेगृहपते
गार्हपत्यः सूर्य्यस्यसौरमग्नइदमाग्नये॥ ८॥ पितृयज्ञःप्रजापतेरार्षम
ग्नयेसोमायद्वैदैवेस्वाहाकारश्रुतेरपहता असुरंयेरूपाणिकव्यवाहनो
ग्निस्त्रिष्टुबत्रामीमदंतपित्र्यैनमोवः षड्लिंगोक्तानिपरेपित्र्येआधत्त
पित्र्यागायत्र्यूर्जमापिविराट्॥९॥ अग्न्याधेयंप्रजापतेरार्षम् ॥देवाना
मग्नेर्गंधर्वाणांवासमिधाग्नेछ्यश्वतस्त्रोगायत्र्यः समिधाविरूपआंगि

रसः सुसमिद्धायवसुश्रुतस्तंत्वाभरद्वाजोभूर्भुवः स्वस्तिस्रोमहाव्या
हृतयोग्निवायुसूर्यदेवत्याः क्रमेणद्यौरिवयजमानाशीर्लिंगोक्तदेवता
यंगौः सार्पराज्ञ्यस्तृचोगायत्र्योग्निःपरावररूपेणदेवता ॥ १० ॥
अग्निहोत्रंप्रजापतेरार्षमग्निर्ज्योतिः ॥ सप्तलिंगोक्तदेवतागायत्र्यआ
द्याः पंचैकपदाअग्निर्वर्च्चौद्वितक्षापश्यत्परांजीवलश्चैलकिः ॥ ११ ॥
यजमानाग्न्युपस्थानंबृहद्देवानामार्षम्॥ उपप्रयंतइत्यनुवाकआद्येद्वे
आग्नेय्यौगायत्र्यावुपवत्यागोतमोराहूगणोमूर्द्धन्वत्याविरूपउभा
वांभरद्वाजऐंद्राग्नीत्रिष्टुभयंतेदेवश्रवादेववातश्चभारतावाग्नेयीमनु

ष्टुभमयमिहवामदेवोजगतीमस्यप्रत्नामवत्सारोगव्यांवाग्नेयींवाप
योदेवत्यांवागायत्रींतनूपाआग्नेयानींधानाआग्नेयींमहापंक्तिस्त्र्यव
साना ॥ १२ ॥ चित्रावसोरात्रिदेवत्यमृषयोपश्यन्त्संत्वमाग्नेयमंध
स्थरेवतीः सठंहितेतित्रीणिगव्यांन्युपत्वाग्नेयंतृचंगायत्रंमधुछंदावै
श्वामित्रोग्नेत्वंचतस्रोद्विपदा आग्नेयीर्बंधुः सुबंधुःश्रुतबंधुर्विप्रबंधुरे
कैकशइडेकाम्यागव्येसोमानंब्रह्मणस्पत्यंतृचंगायत्रंब्रह्मणस्पतिर्मे
धातिथिर्वामहित्रीणाठंसत्यधृतिर्वारुणिरादित्यदैवतंतृचंगायत्रंपथि
स्वस्त्ययनंकदाचनैंद्रींपथ्याबृहतींमधुछंदास्तत्सवितुर्विश्वामित्रः

सावित्रींगायत्रीपरितेवामदेवआग्नेयीमनिरुक्तांगायत्रीम् ॥१३॥ क्षु
ल्लकोपस्थानमासुरेरार्षम् ॥ भूर्भुवःस्वःप्रवत्स्यदुपस्थानमागतोप
स्थानंचादित्यस्यार्षंनर्यंगार्हपत्यः शठस्याहवनीयोथर्वदक्षिणाग्नि
रागन्माहवनीयोनुष्टुब्बयमग्निर्न्यंकुसारिणीबृहतीगार्हपत्योयमग्निर
न्वाहार्यंपचनोनुष्टुब्गृहामात्रिष्टुब्विराड्पायेग्मषानुष्टुबुपहूतामहापं
क्तिरूयवसनास्तिस्त्रोपिवास्तवीःशंयुर्बार्हस्पत्यः ॥ १४ ॥ चातुर्मा
स्यानिप्रजापतेरार्षम् ॥ प्रघासिनोमारुतीगायत्रीयद्ग्रामममारुत्यनुष्टु
बनिरुक्तामोषुणोगस्त्यऐंद्रामारुतींःविराजमक्रंनानिरक्ताग्नेय्यनुष्टुब

वभृथयज्ञदैवतंपूर्णादर्विद्वे और्णवाभऐंद्र्यावनुष्टुभावक्षंद्वेगोतमऐंद्र्यौपंक्तीमनोनुमानसंतृचंबंधुर्गायत्रंवयठ्ंसौमीगायत्रींबंधुरेषतेद्वे रौद्रेअवरुद्रठ्ंरौद्र्यावेकापंक्तिरपराककुब्त्र्यंबकंद्वेअनुष्टुभौपूर्वस्यां वसिष्ठएतदास्तारपंक्तिस्यायुषंनारायणउष्णिहंयजमानाशीर्षठ्ंशिवोनामक्षौरंनिवर्तयामिलिंगोक्तदैवतमाशीःप्रायम् ॥ १५ ॥अग्निष्टोमःप्रजापतेरार्षम् ॥ एदंद्वे अत्यष्टीत्यवसाने आद्यावर्द्धचौदेवयजनदेवत्याविमाआपओषधेकुशतरुणठ्ंस्वधितेक्षौरमापोऽअस्मानापंदीक्षातपसोर्वासोमहीनांनवनीतंवृत्रस्यांजनंचित्पतिर्द्वेप्राजापत्ये

देवोमासावित्रमावोदैव्यनुष्टुबासीस्वाहायज्ञंचतुणायज्ञआकूत्यैच
तुर्णामौद्गृभ्णानामाग्निरापोदेवीर्लिंगोक्तदेवताविराट् ॥ १६ ॥ विश्वो
देवस्यस्वस्त्यात्रेयः ॥ सावित्रीमनुष्टुभमृक्सामयोःकृष्णाजिनेश
र्मासिकृष्णाजिनमूर्गस्यांगिरोभिर्दृष्टंमैखलꣳसोमस्यनीविर्विष्णोर्वा
सइंद्रस्यसुसस्याःकृष्णविषाणोच्छ्रयस्वदंडोव्रतंयज्ञोदैवींधीयैंदेवा
वाक्प्राणोदानौचक्षुःश्रोत्रमध्यात्ममग्निर्मित्रावरुणावादित्योविश्वेदे
वाअधिदैवतꣳश्वात्राअपोजगतीयंतेलोष्टमपोमूत्रंपृथिव्यालोष्टमग्ने
त्वमाग्नेय्यनुष्टुप्पुनर्मनआग्नेयंत्वमग्नेवत्सआग्नेयींगायत्रीꣳरास्वेय

त्सौम्यमेषातेहिरण्याज्यदैवतंजूरासिवाग्दैवतꣳशुक्रमासिहिरण्यं
चिदासिगौःसोमक्रयणीवाग्रूपाध्यारोपकल्पनया ॥ १७ ॥ वस्व्य
स्यनुष्टुप्बृहतीवासोमक्रयण्यास्तुतिरदित्याआज्यमस्मेषण्णांलिंगो
क्तादेवताःसमख्येपत्न्याशीरास्तापंक्तिरेषतेलिंगोक्तदेवतमास्माको
सिसौम्यमभित्यꣳसावित्र्यष्टिःप्रजाभ्यस्त्वाप्रजास्त्वाशुक्रंत्वासौ
म्यानिसग्मेस्मेलिंगोक्तेतपसोद्धैंजाद्धैंसोमोमित्रोनइंद्रस्यसौम्येस्वा
नादीनिधिष्ण्यानामानिपरिमाग्नेयीपुरस्ताद्बृहतीप्रतिपंथामनुष्टुप्पथि
देवत्यादित्याःकृष्णाजिनमदित्यैसौम्यमस्तभ्नात्रिष्टुभौवारुण्यौसूर्य

स्यानुष्टुप्कृष्णाजिनमुस्त्रावूर्ध्वंबृहत्यानडुहीभद्रोमेसौम्यंनमोमित्र
स्याभितपनःसूर्यःसौरींजगतींवरुणस्यपंचवारुणानियातेसौमींत्रिष्टु
भंगौतमः ॥१८॥अग्नेस्तनुरसिपंचवैष्णवान्यग्नेःशकलंवृषणादर्भंतरु
णैकेउर्वंश्यासित्रयाणांलिंगोक्तादेवतागायत्रेणत्रीण्याग्नेयानिभवतंनः
पंक्तीरग्नावग्निर्विराडेतयोर्निर्मथ्याहवनीयावग्नीदेवतेआपतयेवायव्य
मनाधृष्टमाज्यमग्नेव्रतपाआग्नेयमठंशूरठंशुःप्रकृतिश्चतुरवसानासौ
म्यंत्योर्द्धंचौलिंगोक्तदैवतोयातेत्रीण्याग्नेयानितप्तायनीचत्वारिपार्थि
वानिविदेदाग्नेयमग्नेअंगिरोयोस्यामनुत्वालिंगोक्तानिसिंह्यासित्र

याणांवेदिरिंद्रघोषश्चतुर्णामुत्तरवेदिरिदमहमाप ठं सिꣳह्यसिपंचा
नांवाग्भूतेभ्यःस्रुग्ध्रुवोसिपरिधयस्त्रयाणामग्नेःसंभारागुल्गुल्बादयः॥
॥ १९ ॥ युजतेश्यावाश्वः ॥ सावित्रींजगतीमिदंविष्णुर्मेधातिथिर्वै
ष्णवींगायत्रीमिंरावतीवसिष्ठस्त्रिष्टुभंदेवश्रुतावक्षधुरौप्राचीस्वंगोष्ठम
त्रहविर्द्धानेविष्णोर्नुतिस्रोवैष्णव्यस्त्रिष्टुभआद्येद्वेयुजुरंतोविष्णोर्नुप्प्रत
द्दीर्घतमाओतथ्यो विष्णोरराटंपंचवैष्णवान्याददेभ्रिरिदमहठं रक्षौ
घ्नंबृहन्नौपर्वाणीदमहंपंचलिंगोक्तानिस्वराडस्यौपर्वाणिचत्वारिरक्षोह
णोवःसप्तवैष्णवानियवोसियवोदिवेत्वौदुंबरीशुधंतांपित्र्येउद्दिवंपंचा

नामौदुंबरिघृतेनद्यावापृथिव्यमिंद्रस्यैंद्रंपरित्वामधुच्छंदाअनिरुक्ता
मैंद्रीमनुष्टुभांमिंदस्यैंद्राणित्रीणिचतुर्थंवैश्वदेवम् ॥ २० ॥ विभूरस्य
ष्टानांधिष्ण्याअग्नयः ॥ सम्राडाहवनीयःपरिषद्योबहिष्पवमानदेशो
नभोसिचात्वालोमृष्टोसिशामित्रऋतधामौदुंबरीसमुद्रोसिब्रह्मासन
मजोसिशालाद्वार्यौंहिरसिप्राजहितोवागसिसदऋतस्यद्वार्यैअध्वना
ꣳसूर्यौंमित्रस्यर्त्विजोग्नयोधिष्ण्याः ॥ २१॥ ज्योतिरसिवैश्वदेवम्॥
त्व ठंसोमक्रतुर्भार्गवःसौमींगायत्रीमनवसानांजुषाणो अप्तुदेवत्यैक
पदांवेराडयजुरंताग्नेनयागस्त्य आग्नेयींत्रिष्टुभमयन्नास्त्रिष्टुब्यजुरंता

ग्रेष्ठयुरुविष्णोवैष्णव्यनुष्टुब्यजुरंतादेवसवितः सावित्रमेतत्त्व ꣳ सौ
म्यꣳस्वाहानिर्लिंगोक्तदेवतामग्नेव्रतपाआग्नेयमत्यन्यान्वनस्पतिरो
षधेकुशतरुणꣳस्वधितेपरशुर्द्यांमातस्त्वंवनस्पतिः ॥ २२ ॥ अग्रे
णीःशकलम् ॥ देवस्त्वायूपःसुपिप्पलाभ्यश्वबालंद्यामग्रेणयूषोयातेदी
र्घंतमायूपदेवत्यांत्रिमभंब्रह्मवनिब्रह्मदृ ꣳ हयूपदेवत्येविष्णोःकर्मा
णिद्वेमेधातिथिर्वैष्णव्यौगायत्र्यौपरिवीर्यूपोदिवस्वरुरेषतेयूपउपावी
स्तृणमुपदेवांलिंगोक्तमृतस्यत्वापशुरग्नीषोमाभ्यांलिंगोक्तमद्भ्योपांप
शुरापोदेवीरापꣳसंतेपशुर्घृतेनस्वरुशासौरेवतीवाग्वर्षौतृणꣳस्वाहा

दैवे ॥ २३ ॥ माहिर्भूरज्जुर्नमस्तेयज्ञोदेवीरापोर्द्धमापमर्द्धमाशीर्वाचं
तेमनस्तेपशुः शंलिंगोक्तमोषधेतृणꣳस्वधितेसीरक्षसांलिंगोक्तंनिर
स्तमिदमहꣳरक्षोहणीघृतेनद्यावापृथिव्यंवायोवायव्यमग्निराज्यस्या
ग्नेयꣳस्वाहाकृतेवपाश्रपण्याविदमापआपीमहापंक्तिस्त्रयवसानापाव
मानश्चांत्यःपादःसंतेहृदयꣳरेडसिवसाप्रयुतंलिंगोक्तंघृतंवैश्वदेवंदि
शःपंचदिश्यान्यैंद्रःप्राणः पश्वंगः प्राणदानंलिंगोक्तंदेवत्वाष्ट्रीत्रिष्टुप्
॥ २४ ॥ समुद्रंलिंगोक्तानिद्वादश ॥ दिवंतेस्वरुर्मापोहृदयशूलंधा
म्नोधाम्नोवारुणंयदाहुर्वारुणीगायत्र्यनवसानासुमित्रियानआपꣳ ह

विष्मतिर्लिंगोक्तदेवतानुष्टुबग्नेर्वैश्वत्वार्यापान्वयमृरापागायत्रींमेधाति
थिहृदेत्वासौम्यनुष्टुप्सोमराजन्त्सौम्येशृणोतुलिंगोक्तदेवतात्रिष्टु
ब्देवीरापऽआपीपांक्तिःकार्षिराज्यमनुष्टुप्समुद्रस्यसमापआपेठ्यमग्ने
मधुच्छंदाआग्नेयींगायत्रीमाददेग्रावानिग्राभ्याआपमिंद्रायत्वापंच
सौम्यानियत्तेसौमीविपरीताबृहतीश्वात्राःपथ्याबृहतीमाभेःसौम्यम
र्द्धंद्यावापृथिव्यमर्द्धंप्रागपाक्सौम्युष्णिक्त्वमंगगोतमऐंद्रीपथ्याबृह
तीम् ॥ २५ ॥ बाचस्पतयेप्राणदेवत्याविराट् ॥ मधुमती
र्लिंगोक्तं यत्तेसौम्यꣳस्वाहोरुयजुषीर्लिंगोक्तेस्वांकृतोस्युपाꣳशुर्दे

वेभ्यस्त्वादैवंदेवाꣳशोलिंगोक्तमाभिचारिकं प्राणायाग्रहोव्यानायउ
पाꣳशुसवननउपयामगृहीतोस्यंतरैंद्रमंतस्तेमघवदेवत्यात्रिष्टुबुदा
नायगृहआवायोवसिष्ठोवायव्यांत्रिष्टुभमिंद्रवायूमधुछंदाऐंद्रवायवीं
गायत्रीमयंवांगृत्समदोमैत्रावारुणीꣳरायावयंत्रसदस्युस्त्रिष्टुभंयावां
मेधातिथिराश्विनींगायत्रींतंप्रत्नथावत्सारःकाश्यपोवैश्वदेवींजगती
मच्छिन्नस्यसौम्यꣳसाप्रथमैंद्रीत्रिष्टुप्तृपं त्वयाडग्नीलिंगोक्ते ॥ २६ ॥
अयंवेनोवेनस्यात्रिष्टुप्सोमस्तुतिराधिदैवतमधियज्ञंचमनोनात्रिष्टुप्सो
मस्तुतिराधियज्ञानुवादिन्न्यपमृष्टःशंडोपमृष्टोमर्क्कआभिचारिकेदेवा

स्त्वाशुक्रामंथिनावनाधृष्टासिदक्षिणोत्तरवेदिश्रोण्यौसुवीरःसुप्रजाः
शुक्रामंथिनौनिरस्तोद्वेआभिचारिकेशुक्रस्यमंथिनःशकलंयेदेवासः
परुच्छेपोवैश्वदेवींत्रिष्टुभमाग्रयणोसिलिंगोक्तदैवतम् २७सोमःपवते
वैश्वदेवमिंद्रायत्वापंचलिंगोक्तानिमूर्द्धानंभरद्वाजोवैश्वानरींत्रिष्टुभं
ध्रुवोसिध्रुवोध्रुवंध्रुवेणवृहतीपूर्वार्द्धर्चोध्रौवउत्तरऐंद्रोयस्तेदेवश्रवाःसौ
मींत्रिष्टुभंयजुरंतांदेवानांचात्वालदैवतंप्राणायमेलिंगोक्तदेवतान्येका
दशकोसिप्राजापत्योष्णिग्वर्द्धमानामधवेत्वालिंगोक्तदेवतानित्रयोद
श२८इंद्राग्नीविश्वामित्रऐंद्राग्नींगायत्रीमाद्यत्रिशोकआग्नैंद्रीमोमासो

मधुच्छंदावै श्वदेवींविश्वेदेवासोगृत्समदइंद्रमरुत्वश्चतस्त्रोविश्वामि
त्रऐन्द्रामारुतीस्त्रिष्टुभोमरुतांत्वाघजुर्मरुत्वतीयंमहाम् ॥ इंद्रोभरद्वा
जोमाहेंद्रीत्रिष्टुभंयओजसावत्सोगायत्रीमुदुत्यंप्रस्कण्वः सौरींगाय
त्रींचित्रंकुत्सआंगिरसस्त्रिष्टुभठं रूपेणवोदक्षिणाश्वतुर्णां ब्राह्मणमद्य
लिंगोक्तदेवतान्यष्टौ२९विष्णोवैष्णवंकदाचनादित्यदेवत्येबृहत्यौय
ज्ञोदेवानांकुत्सस्त्रिष्टुभंविवस्वन्यजुः श्रदस्मैजगत्याशीर्वाममद्यभर
द्वाजोबार्हस्पत्यःसावित्रींत्रिष्टुभठंसावित्रोसिसावित्र ठं सुशर्मासिवै
श्वदेवंबृहस्पतिसुतस्यलिंगोक्तमहंप्रजापतिरूपेणाऽत्मादेवतात्रिष्टु

बम्रा ३ इपत्नीवन्नाग्नेयंप्रजापतिः ॥ प्राजापत्य ꣳ हरिरस्पृक्सामेहयीँर्यस्तेलिंगोक्तेदेवकृत्तस्याऽऽग्नेयानिषट् ॥ ३० ॥ समिन्द्रात्रिवैंश्वदेवीं त्रिष्टुभंधातालिंगोक्तबहुदेवत्यासुगावोदेवीया३ ॥ आवहोवयमाग्नेय्यौयज्ञयज्ञमेषतेलिंगोक्तेयुजुषीउरुꣳ हिशुनःशेपोवारुणींत्रिष्टुभंनमोवारुणमग्नेरनीकमाग्नेयीत्रिष्टुप्समुद्रेतेसौमीविराड्देवीरापःपंक्तिबृहतीवापूर्वोऽर्द्धर्चआपउत्तरःसौम्योदेवानामाग्नेयमेजतुत्र्यवसानामहापंक्तिर्यस्यैतेवशापुरुदस्मोगर्भोमरुतोयस्यगोतमोमारुतींगायत्रींमहीद्यौमैंधातिथिद्यावापृथिव्यामित्यग्निष्टोमः ॥ ३१ ॥ अथषो

डश्यातिष्ठगोतम ऐन्द्रीमनुष्टुभंयुक्ष्वाहिमधुछंदाइंद्रमिद्गोतमोयस्मा
न्नैंद्रीत्रिष्टुप्परब्रह्मरूपेणषोडशिनस्तुतिरिंद्रश्चैंद्रावारुणीषोडशिदेव
त्यावायजुरंताग्नेपवस्ववैखानसआग्नेयींगायत्रीमुत्तिष्ठन्कुरुस्तुतिरै
न्द्रीमहंश्रंप्रस्कण्वःसौरींतिस्रोपियजुरन्ताउदुत्यंदेवानामार्षमाजिघ्रे
डेकौसुरूर्बिंदुर्गव्येमहापंक्तिप्रस्तारपंक्तीविनःशासोभारद्वाजऐन्द्री
मनुष्टुभंवाचस्पतिंवैश्वकर्मणींत्रिष्टुभंविश्वकर्मनैंद्रीवैश्वकर्मण्यग्नये
त्वादेवार्षण्यदाभ्यदेवत्यानिव्रेशीनांत्वासौम्यानि ॥ ३२ ॥ सत्रो
त्थानंदेवानामार्षिमिहरतिः पशुदैवतमुपसृजन्नुष्णिगाग्नेयीसत्रस्यबृ

हृतीयजमानानामात्मस्तुतिर्य्वंतंपरुछेपऐंद्रीमत्याष्टिंत्र्यवसानामा
घोर्द्धर्चऐंद्रापार्वतः परमेष्ठीनैमित्तिकान्याध्यायाद्वसिष्ठस्यार्षलिंगो
क्तदेवतानिचतुस्त्रि ठं शद्ययोर्वैष्णववारुणीं त्रिष्टुब्देवांदिवमाशीर्लिं
गोक्तदेवताश्चतुस्त्रिंठं शद्धर्मदेवत्यापंक्तिस्त्रिष्टुब्वायज्ञस्ययज्ञदेवत्या
त्रिष्टुबापवस्वसौमींगायत्रीं नैध्रुविः कश्यपः ॥ ३३ ॥ अथवाजपे
योबृहस्पतेरार्षं ॥ इंद्रस्यचदेवसवितः सावित्रीत्रिष्टुप्ध्रुवसदमैंद्राणि
त्रीण्यपार्ठंरसदेवत्यानुष्टुब्ग्राहालिंगोक्तदेवतानुष्टुप्संपृचौयजुषीन्द्र
स्यरथोवाजस्यपार्थिव्यतिजगत्यंत्यःपादःसावित्रोःप्स्वन्तरश्वदेव

त्यानवसान्नापुरउष्णिक्वातोवातिस्त्रोऽश्वस्तुतयउष्णिक् त्रिष्टुब्जग
त्योवाजिनोऽश्वादेवस्याहंलिंगोक्तानिवाजिनोऽश्वाएषस्यद्धेदधिक्रावा
वामदेव्योश्वदेवत्येजगत्यौशन्नोवसिष्ठोविराजंतेनोनाभानेद्धिष्ठोज
गतींवाजेवाजेवसिष्ठास्त्रिष्टुभमामाप्राजापत्यांवाजिनोश्वाः॥३४॥आप
यआयुर्यज्ञेनप्राजापत्यानिप्रजापतेःस्वमृतायजमानोस्मेदिशोनमःपृ
थिवीयमासंदीयंतासुन्वन्वाजस्यप्राजापत्यंतृचंत्रैष्टुभꣳसोमंतृचंता
पसऽआद्यावैश्वदेव्यनिरुक्तानुष्टुब्द्वितीयालिंगोक्तदेवतातृतीयाऽऽग्ने
यीप्रनोलिंगोक्तागायत्रीसरस्वत्यैसुन्वन्नाग्निःसप्तदशलिंगोक्तदेवतानि

३५ अथराजसूयोवरुणस्यार्षं ॥ एषतेपार्थिवमाग्निनेत्रेभ्योदेवार्षाण्याध्यायाद्दशाद्यानि दैवान्यग्नेसहस्वदेवश्रवादेववातश्चभारतावाग्नेयीमनुष्टुभमुपा ठंशोस्त्रीणिरक्षोघ्नानिसविताद्धेयजमानः ३६ आपोदेवाआपीत्रिष्टुप्॥ वृष्णर्ऊर्म्मिमालिँगोक्तानिमधूमतीरनाधृष्टाआपसोमस्यचर्माग्नयेलिंगोक्तान्यनिभृष्टमापठंसधमाधोवारुणीत्रिष्टुप्क्षत्रस्यचतुर्णांताप्पर्पींड्वाधीवासोष्णीषाणींद्रस्यधनुर्म्मित्रस्यबाहूत्वयायंधनुर्द्दवाषणामिषवआविः प्राजापत्यंपराणिलिंगोक्तानि ३७ अवेष्टामृत्युनाशनं॥ प्राचींपंचानांयजमानःप्रत्यस्तमासुरंमृत्योरोजोसिरुक्मोहिरण्यरू

पौंमैत्रावरुणीत्रिष्टुब्यजुरन्तासोमस्यसुन्वन्प्रपर्वतस्यापीत्रिष्टुब्वि
ष्णोस्त्रीणिलिंगोक्तानिसुन्वन्प्रजापतेनप्राजापत्यात्रिष्टुब्यजुर्मध्योय
ममुष्यजूरुद्रयद्रौद्रं ॥ ३८ ॥ इंद्रस्यलिंगोक्तानि ॥ मातेसंवरणःप्राजा
पत्यऐंद्रींत्रिष्टुभमग्नयेलिंगोक्तानिपृथिविमातर्भूमिर्हंठंसोवामदेवःसौ
रीठंसप्रपंचपरब्रह्माभिधायिनीमतिजगतीमियच्छतमानावूर्गांसिशा
खेन्द्रस्यबाहूस्योनास्यासंदीक्षत्रस्याधीवासठंस्योनाठंसुन्वन्निषसाद
शुनः शेपोवारुणींगायत्रीमभिभूरस्यक्षायजमानोवाब्रह्मँस्त्वमामंत्र
णानिपंचलिंगोक्तानींद्रस्यस्फ्योग्निःपृथुराग्नेयठंस्वाहाकृताअक्षाःसवि

त्रालिंगोक्तदैवतम् ३९ अथचरकसौत्रामण्यश्विनोरार्षं ॥ आश्विभ्यांत्री
णिलिंगोक्तानिवायुःसौमीगायत्रीकुवितृचँस्सुकीर्तिःकाक्षीवतआद्या
सौम्यनिरुक्तात्रिष्टुब्युवमनुष्टुप्पुत्रमिवत्रिष्टुबाश्विसरस्वतींद्रदेवत्येअ
श्विसरस्वतीन्द्रदेवत्ये ॥ ४० ॥ इतिसर्वानुक्रमणिकायांप्रथमोऽध्या
यः ॥ १ ॥ अथाग्निंप्रजापतिरपश्यत् ॥ साध्यावापश्यन्त्सोग्निःपंच
चितिकःप्रथमाचितिःप्रजापतेर्द्वितीयादेवानांतृतीयेंद्राग्न्योर्विश्वक
र्मणश्चतुर्थ्यृर्षीणां पंचमीपरमेष्ठिनोऽथ प्रतिकर्मदर्शिनो युञ्जानोष्टौ
सावित्राणिसवितापश्यदाद्यातृतीयाचानुष्टुप्चतुर्थींषष्ठ्यौजगत्यौद्वि

तीयागायत्रीपंचमीत्रिष्टुबिमंनोयजुरंतागायत्र्यनवसानाददेग्निर्हस्ते
नुष्टुब्यजुरंता ॥ १ ॥ प्रतूर्तंनाभानेदिष्ठः ॥ आश्वीमास्तारपंक्तिर्युं
जाथांकुश्रिर्गार्दभींगायत्रींयोगेयोगेशुनःशेपआजींप्रतूर्वंस्त्रिष्टुब्विराड्रू
पायजुर्गर्भौरुयजुःपृथिव्यास्त्रीण्याग्नेयान्यन्वग्निराग्नेयींत्रिष्टुभंपुरोध
सआगत्यमयोभुवआश्वीमनुष्टुभमाक्रम्याऽनुष्टुप्द्यौस्तेबृहत्युत्क्राम
विराडुदक्रमीत्रिष्टुबात्वाद्धेगृत्समदआग्नेय्यौपरिसोमकोगायत्रींपरि
त्वापायुरनुष्टुभंत्वमग्नेगृत्समदोजगतीम् ॥२॥ पृथिव्याआग्नेयम् ॥
अपांपुष्करपर्णठंस्वराट्पंक्तिःशर्मद्धेअनुष्टुभौकृष्णाजिनपुष्करपर्णेपु

रीष्योग्निस्त्वामग्नेतृचंभारद्वाजआग्नेयंगायत्रꣳसीदहोतर्देवश्रवादेववातश्चत्रिष्टुभंनिहोतागृत्समदःसꣳसीदस्वप्रस्कण्वोबृहतीम् ॥३॥ अपोदेवीः॥सिंधुद्वीपआपीन्यंकुसारिणी ꣳसंतेत्रिष्टुप्पार्थिवोद्वौवायव्योर्द्धःसुजातोनुष्टुबाग्नेय्युदुतिष्ठविश्वमनाःपथ्याबृहतीमूर्द्धःकण्वउपरिष्टाद्बृहतीꣳसजातस्त्रितास्त्रिष्टुभꣳस्थिरोरासभेय्यनुष्टुबुष्णिग्वा शिवोभवाजीपथ्याबृहतीप्रैतुलिंगोक्तमहापंक्तिरुत्र्यवसानाग्नेगायत्र्येकपदाग्नेय्यतमग्निमाग्नेये ओषधयस्त्रिष्टुबनुष्टुभावोषधिदेवत्ये व्यस्यन्नाग्नेयोर्द्धर्चौविपाजसोत्कीलः कात्यआग्नेयींत्रिष्टुभम्॥४॥आपोह्यापꣳ

सिंधुद्धिपस्तृचंगायत्रंमित्रउपरिष्टाद्बृहतीमैत्रीरुद्रा अनुष्टुब्रौद्रीसठं
सृष्टां द्वेसिनीवालीदेवत्येउखामादित्यामखस्यमृत्पिंडोवसवस्त्वा
लिंगोक्तानिसर्वत्रादित्यैरास्नादितिरौषंकृत्वायादित्योष्णिगदितिरा
वटंदेवानांपंचौखानिमित्रस्यविश्वामित्रोमैत्रींगायत्रींदेवस्त्वासावि
त्रींबृहत्युत्थायपूर्वोर्द्धर्चऔषउत्तरोमैत्रः ॥५॥ आकूतिंलिंगोक्तान्यौ
द्ग्रभणानि ॥ मास्वौख्यौगायत्रीत्रिष्टुभावग्निश्चपादाआग्नेयोद्रंनः सो
माहुतिराग्नेयींगायत्रीं परस्याविरूपऽआंगिरसःपरमस्याऽआरुणिर
नुष्टुभंयदग्नेद्वेजमदग्निरहरहर्नाभानेदिष्ठस्त्रिष्टुभौयाःसेनाअनुष्टुभःस

वींआग्नेय्यौंत्योपरिष्टाद्बृहती ॥ ६ ॥ द्दशानोवत्सप्री ॥ त्रिष्टुभर्ठंरौ
क्मींनक्तोषासाकुत्सऽआग्नेयींविश्वाश्यावाश्वःसावित्रींजगतींठंसुप
णःकृतिश्चतुरवसानागारुत्मी विषघ्नी विष्णोर्लिंगोक्तान्यक्रंदद्वत्सप्री
राग्नेयींत्रिष्टुभमग्नऊर्ध्वबृहत्यग्नेमहाबृहतीपुनर्गायत्र्यावात्वाध्रुवोनुष्टु
भमुदुत्तमर्ठंशुनःशेपोवारुणींत्रिष्टुभमग्नेत्रितआग्नेयींठंहर्ठंसउक्ताज
गतीहयजुरन्तांतेबृहद्यजुः सीदत्वमाग्नेयींत्रिष्टुभंतरग्नेनुष्टुभौ ॥ ७॥
दिवस्पर्याग्नेयंत्रैष्टुभम् ॥ द्वादशर्चंवत्सप्रीर्भालंदनः समिधाग्निंविरूपा
क्षआंगिरसआग्नेयंगायत्रमुदुत्वातापसोनुष्टुभं प्रेदनुष्टुप्प्रप्रायमाग्नेयीं

वसिष्ठस्यत्रिष्टुभमापोदेवीराप्यप्स्वग्नेविरूपऽआग्नेयींगायत्रीगर्भोअ
सितिस्त्रोनुष्टुभोबोधामेदीर्घतमास्त्रिष्टुभꣳसबोधिसोमाहुतिराग्नेयीं
यजुरंतांगायत्रींयजुर्वैश्वकर्म्मणंपुनस्त्वात्रिष्टुबाग्नेयी ॥८॥ अपेतलिं
गोक्तबहुदेवत्या ॥ संज्ञानमूषदेवत्यमग्नेः सिकताश्वितःपरिश्रितोय
ꣳसः पंचर्च्चमाग्नेयंत्रैष्टुभंविश्वामित्रश्चतुर्थ्यनुष्टुबयंतेनुष्टुप्त्विदैष्टके
लोकंलिंगोक्तानुष्टुप्ताअस्यार्षींद्रियमेधऐंद्रइंद्रंजेतामाधुछंदसऐंद्रीꣳ
समितच्चतस्त्रोद्ध्याग्निदेवत्याउष्णिगुपरिष्टाद्बृहत्युष्णिक्पंक्तयोमाते
वोखास्तुतिस्त्रिष्टुप् ॥ ९ ॥ असुन्वंतंनैर्ऋतंतृचंत्रैष्टुभम् ॥ यंते

यजमान देवत्यानमोविराद्धूतिदेवत्येकपदानिवेशनआग्नेयींत्रिष्टुभं विश्वावसुर्दैवगंधर्वः सीराद्धेसीरदेवत्येबुधः सौम्योगायत्रीत्रिष्टुभौ शुनंचतस्रः सीतादेवत्याःकुमारहरितोद्धेत्रिष्टुभौतृतीयापंक्तिश्चतुर्थ्यनुष्टुब्विमुच्यध्वमानडुहीगायत्रीसजूर्लिंगोक्तदेवतम् ॥ १० ॥

याऽओषधीःसप्तविर्ठंशतिरनुष्टुभऽओषाधिस्तुतिमाथर्वणोभिषङ्मुंचतुबंधुद्वादशानारभ्याधीतामामाहिरण्यगर्भःकार्यींत्रिष्टुभमभ्यावर्तस्वोष्णिगाग्नेठ्यग्नेयद्गायत्रीयं त्रिष्टुबग्नेतवपावकोग्निराग्नेयर्ठंषडृचं प्रथमेविष्टारपंक्तीतिस्रःसतोबृहत्यउपरिष्टाज्ज्योतिःषष्ठ्याप्यायस्व

गोतमः सौम्योगायत्रीत्रिष्टुवुष्णिह आतेवत्सारस्तुभ्यंताद्धेविरूप
स्तिस्रोगायत्र्यआग्नेय्यय्यो ॥ ११ ॥ मयिककुबाग्नेयी ॥ ब्र
ह्मादित्यदेवत्यात्रिष्टुब्भिरण्यगर्भौहिरण्यगर्भः कायींत्रिष्टुभंद्रप्सोदे
वश्रवाआदित्योनमोस्तुसार्प्यंतृचमानुष्टुभंकृणुष्वपंचप्रतिसराराक्षो
घ्नादेवानामार्षठं·सर्वांस्त्रिष्टुभआग्नेयीर्वामदेवश्चापस्यदग्नेष्ट्वायजुराग्ने
यमिंद्रस्यैंद्रंभुवास्त्रिशिराआग्नेयींत्रिष्टुभम् ॥१२॥ ध्रुवास्यूर्ध्वंबृहती ॥
प्रजापतिरनुष्टुब्भूरसिप्रस्तारपंक्तिरसार्ठं·स्वयमातृणादेवताविश्वस्मा
इत्येतस्यचयजुषःकांडात्कांडादानुष्टुभंद्व्यृचमग्निनादृष्टंकादैवतंया

स्त आग्नेयंद्व्यृचमानुष्टुभमिंद्राग्निभ्यांदृष्टंविराडयंलोकःस्वराडसौ
लोकःप्रजापतिद्वाविश्वज्योतिषंमधुश्चतुर्दैवतमषाढासिसवितापश्य
द्वेवावापश्यंनिष्टकादैवतम् ॥१३॥ मधुव्वातावैश्वदेवंतृचंगायत्रंगोत
मोपांगंभन्पंक्तिस्त्रीन्त्समुद्रांस्त्रिष्टुप्कौर्म्यंद्व्यृचंध्रुवासित्रिष्टुबिषेबृह
त्यौरवंद्व्यृचमग्नेयुक्ष्वाग्नेयंद्व्यृचंगायत्रमाद्यायांभरद्वाजोद्वितीय
स्यांविरूपःसम्यक्त्रिष्टुब्लिंगोक्तदेवतचैंत्वाबृहत्याग्निर्ज्योतिषोष्णि
गादित्यंगर्भंपंचर्च्चमाग्नेयंत्रैष्टुभमिमंमापंचर्च्चमाग्नेयंत्रैष्टुभमेवद्वेद्वेचां
तेयजुषीत्वंयविष्ठोशनाःकाव्यआग्नेयीमानिरुक्तांगायत्रीमपांत्वावि

ꣳशतिरैष्टकान्ययंपुरःपंचाशत्प्राणभृद्देवत्यानिलोकंताइंद्रंतिस्त्रःप्रती
कोक्ताएवꣳसर्वत्र ॥ १४ ॥ अथाद्वितीयाचितिः ॥ ध्रुवक्षितिःपंचा
श्विन्यस्तासांप्रथमाविराट्ततस्त्रस्त्रिष्टुभोयजुरंताःशुक्रश्चर्तव्य ꣳसजूः
पंचविश्वेषांदेवानामार्षं ताएवदेवताःप्राणंमेपंचवायव्यान्यपःपंचा
पानिमूर्द्धावयएकोनविꣳशतिर्लिंगोक्तदेवतानि ॥ १५ ॥
अथतृतीयैंद्राग्नीअनुष्टुप् ॥ ॥ पूर्वार्द्धर्चेऐंद्राग्नउत्तरः स्वयमातृणा
देवतोविश्वकर्मावायव्यꣳराज्ञासिपंचदिग्देवत्यानि विश्वकर्मावा
यव्यंनभश्चेषश्चर्तव्येआयुर्मैंदशलिंगोक्तदेवतानिमाछंदश्चषट्त्रिꣳश

न्मूर्द्धानुष्टुब्व्यंत्रीपरोष्णिक्चतुर्दशयजूꣳषिप्राणदेवत्यानि ॥ १६ ॥ अथचतुर्थ्यांशुरष्टादशाग्नेर्दशैकयासप्तदशसर्वाणिलिंगोक्तदेवतानिसहश्चर्तव्यम् ॥१७ ॥ अथपंचम्यग्नेजातानाग्नेय्यौत्रिष्टुभौषोडशीचतुश्चत्वारि ꣳ शोलिंगोक्तेअग्नेस्त्रिष्टुबेवश्चत्वारि ꣳ शद्राशिमनैकान्नत्रिꣳशद्राज्यसिपंचायंपुरःपंचैतानिसर्वाणिलिंगोक्तदेवतानि ॥ १८ ॥ अग्निर्मूर्द्धाग्नेयोनुवाकः॥ प्रथमस्यृचोगायत्रोद्वितीयस्त्रैष्टुभौभुवस्तृतीयो जागतोऽयमिहचतुर्थआनुष्टुभःसखायःसंपंचमःप्रगाथएनावस्तत्रपूर्वांबृहतीसतोबृहत्युत्तराताभ्यांतिस्रोबृहत्यःसंपादिताःषष्ठऔष्णिहो

ग्नेवाजस्यगोतमः सप्तमः पुनः ककुभः प्रगाथोभद्रोनस्तत्रपूर्वाककुप्स
तोबृहत्युत्तराताभ्यांतिस्रःककुभः संपादिताअष्टमः पांक्तोग्निंतंपदपां
क्तोनवमोग्नेतमग्निꣳहोतारमतिछंदाऋ्यवसानाग्नेत्वंद्वैपदस्तृचः॥१९
अयमग्निर्विरूपोबोधिबुधगविष्ठिरोजनस्यसुतंभरःसखायइषः सꣳ
समित्संवननस्त्वांप्रस्कण्वएनावोवसिष्ठोग्नेवाजस्यगोतमोभद्रोनः
सौभरिरग्निंतंकुमारवृषौयेनाष्टावाग्नेय्यः षट्त्रिष्टुभोद्वेअनुष्टुभौतपश्चर्तं
व्यंपरमेष्ठीसौरंप्रोथदश्वोवसिष्ठस्त्रिष्टुभमाग्नेयीमायोद्वैस्वयमातृणदे
वत्येसहस्रस्यपंचाग्नेयानि ॥ २०॥ रौद्रोध्यायः परमेष्ठिनआर्षंदे

वानांवाप्रजापतेर्वाद्योनुवाकःषोडशर्च्च एकरुद्रदेवत्यःप्रथमागायत्री
तिस्रोनुष्टुभस्तिस्रःपंक्तयः सप्तानुष्टुभोद्वेजगत्यौमानोद्वेकुत्सः ॥ २१
अंत्यानुवाकेसप्तैकरुद्रस्तुतिः ॥ आद्योपरिष्टाद्बृहतीद्वितीयाजगती
कुत्सस्य तृतीयानुष्टुब्द्वेत्रिष्टुभौ द्वेअनुष्टुभावसंख्याता बहुरुद्रदेव
त्यादशानुष्टुभोमंत्राअवतानसंज्ञकास्ततोंत्यानित्रीणियजूꣳषिबहु
रुद्रदेवत्यानिप्रत्यवरोहसंज्ञकामंत्राः ॥ २२ ॥ मध्येसर्वाणियजूꣳषि
॥ हिरण्यबाहवइतितिस्रोशीतयोरुद्राणां तेषामुभयतो नमस्कारा
अन्येन्यतरतोनमस्काराअपरेजातानामरुद्राः सभाभ्यइत्यादयोन

मोवःकिरिकेभ्यइत्यग्निवायुसूर्यहृदयभूताः पंचव्याहृतयोबहुरुद्रदेवत्याः ॥२३॥ अश्मन्मारुतमश्मँꣳस्तेश्मामय्याशीर्य्यंद्विष्मआभि चारिमिमामआग्नेयमृतवोबृहतीपंक्तिर्वा समुद्रस्य द्वेगायत्र्यावुपज्मंजगतीत्रिष्टुब्वाऽपामिदंबृहत्यग्नेपावकवसूयवःसनोमेधातिथिरेतेआग्नेय्यौगायत्र्यौपावकयाजगतींभरद्वाजोनमस्तेबृहतीमाग्नेयीमृषिसुतालोपामुद्रा ॥ २४ ॥ नृषदेपंचाग्नेयानियेदेवाजगत्यौप्राणदेवत्येप्राणदाबृहतीपंक्तिर्वाऽऽग्नेय्यग्निस्तिग्मेनाग्नेयींगायत्रींभरद्वाजोयइमावैश्वकर्म्मणीस्त्रिष्टुभोविश्वकर्माभौवनः ॥ २५ ॥ आशुरैंद्रीद्वांदश ॥

त्रिष्टुभोप्रतिरथोवसृष्टानुष्टुबिषुदेवत्याप्रतयोद्धूनृत्स्तौत्यनुष्टुबसौया
मारुतीत्रिष्टुब्व्यत्रालिंगोक्तदेवता पंक्तिर्मर्म्माणिलिंगोक्तैवात्रिष्टुबुदेनंति
स्त्रोनुष्टुभआद्याग्नेयीर्द्वितीयैंद्रीतृतीयालिंगोक्तदेवता पंचदिशःपंचय
ज्ञाग्निसाधनवादिन्यऽआद्येद्वेत्रिष्टुभौतृतीयापंक्तिर्बृहतीवाचतुर्थीबृह
त्येवांत्यात्रिष्टुब्विमानोद्वे आदित्यदेवत्येआद्याविश्वावसोर्द्वितीया
प्रतिरथस्यदेवहूर्विधृतिरनुष्टुब्व्यज्ञदेवत्यावाजस्यैंद्रचनुष्टुबुद्ग्राभमैं
द्राग्न्यनुष्टुबेव ॥२६॥ क्रमध्वंपंचाग्नेय्यः॥ आद्यानुष्टुप्ततस्त्रिष्टुप्ततो बृह
तीपिपीलिकमध्याततोनुष्टुप्त्रिष्टुबंत्याग्नेसहस्राक्षाविराडाग्नेयीसुपर्णौ

द्वेपंक्तित्रिष्टुभौताऽर्ठ्सवितुः सावित्रींत्रिष्टुभंपुरस्ताज्ज्योतिषं कण्वोद
दर्शंविधेमाग्नेयींगृत्समदास्त्रिष्टुभमस्यास्त्रिस्थानोग्निर्द्दैवताप्रेद्धोविरा
डाग्नेयीवसिष्ठस्यचित्तिंवैश्वकर्मण्यतिजगतीसप्ततआग्नेयीत्रिष्टुप्स
प्तऽऋषीणाम् ॥ २७ ॥ शुक्रज्योतिःषण्मारुत्यः ॥ आद्याचतुर्थींचो
ष्णिग्द्वितीयातृतीयाचगायत्री पंचमीजगतीं षष्ठीगायत्र्युष्णिग्वैंद्रंदै
वीर्मारुतमिमंत्रयोदशर्चंआग्नेयस्त्रैष्टुभोऽनुवाको यज्ञस्तुतिर्घृतस्तुति
र्वांवसोर्द्धाराभिवादिनीवाघृतंमिमिक्षेगृत्समदःसमुद्राद्वामर्देवश्चत्वा
रिशृङ्गायज्ञपुरुषदेवत्यऋषभोमंत्रः॥२८॥वाजश्चमेदेवानामार्षं ॥एतै

र्यजुभिर्यजमानोग्नेःकामान्याचतेवाजप्रसवीꣳसप्तर्चंविश्वे त्रैष्टुभंवैश्व
देवंलुशोधानाकोवाजोनास्तिस्रोन्नदेवत्याआद्यानुष्टुब्द्वेत्रिष्टुभौसंमा
विराजावाग्नेय्योसरस्वत्यैलिंगोक्तदेवतम् ॥ २९ ॥ ऋताषाड्गंधर्वाप्स
रसः ॥ सनःप्राजापत्याप्रस्तारपंक्तिःसमुद्रोसिवायव्यानित्रीणिरुच
माग्नेय्यनुष्टुप्तत्वावारुणींत्रिष्टुभꣳशुनः शेपःस्वर्णाग्नेयानिपंचाग्निंयुन
ज्म्याग्नेय्यस्तिस्रआद्येद्वे त्रिष्टुभौपंक्तिस्तृतीयादिवोद्वेआग्नेय्यौ परो
ष्णिङ्महापदपंक्ती इष्टोयज्ञोर्व्यृचंयजमानाग्निदेवत्यंगालवआद्यो
ष्णिग्द्वितीयागायत्री ॥ ३० ॥ र्यदाकूतादष्टर्चमाग्नेयम् ॥ विश्वक

र्म्मणस्तृतीयादैवीवाद्याजगतीतिस्रस्त्रिष्टुभश्चतस्रोनुष्टुभोग्निरस्म्य
स्यद्वैतवादिनीं त्रिष्टुभंदेवश्रवादेववातश्चभारतावृचोयजुर्येअग्नेयोनुष्टु
बाग्नेयी ॥ ३१ ॥ वार्त्रहत्यायसप्तर्च्चंमिन्द्रोपश्यत् ॥ आद्येद्वेवार्त्र
घ्न्यौगायत्रीत्रिष्टुभौविश्वामित्रस्यचविनोनुष्टुम्मृगोनत्रिष्टुप्प्रथमार्ढं
शासो भारद्वाजोद्वितीयांजयऐंद्रोद्वेवैश्वानय्यौंगायत्रीत्रिष्टुभौपृष्टो
दिविकुत्सस्यचाऽश्यामद्वेत्रिष्टुभावाग्नेय्यौ कामवत्यावश्यामभरद्वा
जस्यच वयंतेकात्स्योत्कीलस्यच धामच्छदनुष्टुब्वैश्वदेवी ॥ ३२ ॥
अथसौत्रामणीप्रजापतेरार्षम् ॥ आश्विनोःसरस्वत्याश्चस्वादींत्वानु

ष्टुप्सुरासोमदेवत्यासोमोसिचत्वारिसौराणिपरितोभारद्वाजःसौमींबृ
हतींऽवायोस्तृचोगायत्रःसौम्यआभूतेर्ब्रह्मक्षत्रंत्रिष्टुप्सुरासोमदेवत्या
नानाहिजगतीसुरासोमदेवत्यातेजोसिपयोदेवत्यान्योजोसिसुरादे
वत्या नियाव्याघ्रठंहैमवर्च्चैरनुष्टुब्विषूचिकास्तुतिर्यदापिपेषाग्नेयीबृ
हतीसम्पृचस्थपयोग्रहाविप्रचस्थसुराग्रहादेवायज्ञंब्राह्मणानुवाकोवि
ठंशतिरनुष्टुभ :सोमसंपत्३३सुरावंतंचतुर्ऋचंत्रैष्टुभं॥अश्विसरस्वतीं
द्रदेवत्यंपितृभ्यःसप्तपित्र्याणिपुनन्तुमानवर्च्चंपावमानमाद्येद्वे पित्र्ये
अनुष्टुभौ प्रजापतिस्तृतीयांवैखानसआग्नेयींगायत्रींचतुर्थींलिंगोक्त

देवतानुष्टुप्पंचम्याग्नेयीगायत्रीषष्ठ्याग्नेयीब्राह्मीचगायत्रीब्राह्म्यस्तृ
तीयः पादसौमीसप्तमीसावित्र्यष्टमीनवमीत्रिष्टुब्वैश्वदेवीयेसमास
नाअनुष्टुभौपित्र्याद्याद्वितीयायजमानाशीर्द्वैसृतीत्रिष्टुब्देवपानपितृ
पाणौपंथानौब्रवीतीदर्ठंहविरूर्व्यवसानाष्टिर्यजमानाशीः ३४॥उदीरतां
त्रयोदशर्च्चंपैत्र्यंत्रैष्टुभर्ठंशंखएकादशीतुजगत्याच्यजानुदशर्च्चौनुवा
कोनवपित्र्यादशम्यैंद्रीगायत्रीतृतीयाचतुर्थीनवम्योनुष्टुभस्त्रिष्टुभइत
राःसोमोराजाष्टर्चंमाश्विसरस्वतीन्द्राऽअपश्यन्नाद्यास्तिस्त्रोमहाबृह
त्यउपांत्याचचतुर्थ्यन्तेअतिजगत्यौशेषेअतिशक्वर्यौत्र्यवसानेसी

सेनतंत्रमश्विसरस्वतींद्रदेवत्याः षोडशजगत्यः ॥ ३५ ॥ क्षत्रस्य
योनिर्द्विपदागायत्री ॥ आसन्दीदेवताकामात्वाकृष्णाजिनंमृत्योरु
क्मावश्विनोर्भैषज्येन लिंगोक्तदेवतानित्रीणि कोसिप्राजापत्यागाय
त्री शिरोमेपंचर्चमिंद्रशरीरावयवदेवताकं तृतीयागायत्र्यंत्यामहापं
क्तिस्त्र्यवसानानुष्टुभांत्याःप्रतिक्षत्रेवैश्वदेवंत्रयादेवादैवीपंक्तिस्त्र्यव
साना प्रथमाद्वितीयैवैश्वदेवमाशीर्लिंगं लोमान्यनुष्टुब्लिंगोक्तदेवता
॥ ३६ ॥ यद्देवास्तिस्रोग्निवायुसूर्यदेवत्याअनुष्टुभः ॥ कुष्माण्डीर्य
द्रामेलिंगोक्तदेवतऽंसमुद्रेतेद्विपदाविराडार्षीद्विपदादिवानुष्टुबाप्युद्व

यर्ठंसौर्यनुष्टुप्प्रस्कण्वस्यापोऽआद्याग्नेयीपंक्तिरेधोसिसमिद्देवत्येयजुषी समाववर्त्यनिरुक्तागायत्री वैश्वानरज्योतिर्यजुरभ्यादधाम्याग्नेयंतृचमानुष्टुभमाश्वतराश्विरर्ठंशुनासौर्य्यनुष्टुप्सिंचंतिपरिसौर्यैन्द्रीचानुष्टुब्धानावंतमैंद्रीगायत्रीविश्वामित्रस्य चबृहदिंद्रायबृहतीनृमेधपुरुषमेधयोरध्वर्यौंगायत्री ॥ ३७ ॥ योभूतानामात्मप्रवादापंक्तिः ॥नारायणीयाकौंडिन्यस्यप्राणपामेद्वेअनुष्टुबुपरिष्टाद्बृहत्यौलिंगोक्तदेवतेसमिद्धइंद्रएकादशाप्रीस्त्रिष्टुभआंगिरसइध्मस्तनूनपान्नराशर्ठंसइडोबर्हिर्द्वारउषासानक्तादैव्याहोतारातिस्रोदेवीस्त्वष्टावनस्पतिःस्वाहा

कृतयइत्येताआप्रीदेवता आयातुसप्तत्रिष्टुभऐन्ध्यआमन्द्रैर्बृहत्याया
तुवामदेवस्त्रातारंगर्ग्गआमन्द्रैर्विश्वा मित्रएवेद्धसिष्ठः ॥३८॥ अथहो
त्रंत्रिपशोः॥ समिद्धोअग्निराप्रीर्द्वादशविदर्भिरश्विसरस्वतीन्द्रदेवत्या
अनुष्टुभोऽश्विनाहविस्तिस्रोनुष्टुभएकैकाऽश्विसरस्वतींद्रदेवत्यायइंद्र
सवितृवरुणदेवत्यास्तिस्रोऽनुष्टुभोऽश्विनागोभिस्तिस्रोनुष्टुभो युवंपुत्र
मिवानुष्टुप्त्रिष्टुभौ यस्मिन्नश्वासआग्नेय्यौजगतीत्रिष्टुभावश्विनातेज
सैकादशर्च्चैर्ठःशस्त्रंगोमदूत्सम्मदस्तृचमाऽश्विनंगायत्रंपावकानोमधुछं
दाःसारस्वतमिंद्रायाहौंद्रंमधुछंदाएवानुक्तमानुष्टुभमश्विसरस्वतींद्र

देवत्यम् ३९ इमंमेगायत्रीत्रिष्टुभौवारुण्यौशुनःशेपः॥ त्वन्नस्त्रिष्टुभावा
ग्निवारुण्यौवामदेवोमहीमूषुत्रिष्टुबादित्यासुत्रामाणंगयःप्लातःसुनाव
त्रौस्वर्ग्यागायत्र्यानोमै त्रावरुणींगायत्रींविश्वामित्रःप्रवाहवावासिष्ठ
स्त्रिष्टुभर्ठंसमिद्धोअग्निरेकादशाप्रमानुष्टुभर्ठंस्वस्त्यात्रेयस्यार्षंवयोधा
इंद्रोदेवतावसंतेनऋतुनाषडृचामानुष्टुभंलिंगोक्तदेवतर्ठंहोतायक्षद्वाद
शाप्रीःप्रैषाअश्विसरस्वतींद्रदेवत्याअश्विनौछागस्यसप्तलिंगोक्तदेव
ताःप्रैषावनस्पतिमभियूपोग्निर्ठंस्विष्टकृतर्ठंस्विष्टकृदग्निर्देवंबर्हिरेका
दशानुयाजप्रैषाअश्विसरस्वतीन्द्रदेवत्याऽअग्निमद्यसूक्तवाकप्रैषोलिं

गोक्तदेवतोलिंगोक्तदेवतः४०इतिसर्वानुक्रमणिकायांद्वितीयोऽध्यायः
२ ॐ अथाश्वमेधश्चतुरोध्यायान्प्रजापतिरपश्यत्॥तेजोसिसौवर्णं नि
ष्कमिमामगृभ्णन्संवत्सरो यज्ञपुरुषास्त्रिष्टुभमभिधालिंगोक्ताःनियो
अर्वन्तंगायत्र्यर्द्धंनाश्वस्तुतिःपरोधौंलिंक्तोग्नयेलिंगोक्तान्येव हिंका
रायेत्यश्वस्यैकान्नपंचाशच्चेष्टितानिहिरण्यपाणिंपंचर्च्चं ठं सावित्रंगा
यत्रमाद्यांमेधातिथिराग्नि७ स्तोमेनाग्नेयंतृचंगायत्र ठं सुतंभरोविश्वा
मित्रोविरूपोयथासंख्यमजीजनोहिपावमानींकृतिं पिपीलिकमध्या
मनुष्टुभं त्र्यरुणत्रसदस्यूर्व्विभूरश्वदैवतंदेवादैवमिहरंतिराग्नेयानि च

त्वारिकायौद्गृभणानिलिंगोक्तान्याब्रह्मलिंगोक्तान्येवाध्यायात् ॥१॥
प्रजापतयेप्राजापत्यम् ॥ यस्तेदेवंयःप्राणतस्त्रिष्टुप्कार्यी हिरण्यग
र्भस्य युंजन्तिमधुच्छन्दाआदित्यदेवत्यांगायत्रीं युंजंत्यस्याश्वस्तु
तिर्यद्धातोबृहतीमौवसवस्त्वालिंगोक्तानिलाजी ॥ २ ॥ नश्वदेवत्यं
कःस्विच्चतस्रोऽनुष्टुभःप्रश्नप्रतिप्रश्नभूताब्रह्मोद्येहोतुर्ब्रह्मणश्चवायुष्वा
लिंगोक्तानिसर्ठंशितस्तिस्रोश्वदेवत्याअनुष्टुब्विराड्त्रिष्टुभोग्निःपशु
राश्वानित्रीण्यंबेनुष्टुबश्वस्तुतिर्गणानांत्वाचत्वारिलिंगोक्तानि ॥३॥
उत्सक्तथ्यागायत्र्याश्वी ॥ एकादशर्च्चंमानुष्टुभंद्वितीयातूपरिष्टाद्बृ

हत्यध्वर्य्वादीनांकुमार्य्यादिभिरश्लीलभाषणं ताएवदेवता दधिक्राव्णोदधिक्रावावामदेव्यःसुरभिमतीमनुष्टुभमाश्वींगायत्रींठं षडृचमाश्वमुष्णिगाद्याश्चतस्रोनुष्टुभोंत्यात्रिष्टुप् कस्त्वाषडृचमाश्वमाद्यागायत्रीपंचानुष्टुभः कःस्विदष्टादशर्चंब्रह्मोद्यठं होत्रादीनांप्रश्नप्रतिप्रश्नभूतमाद्याश्चतस्रोनुष्टुभःकास्विदाद्याश्चतस्रश्चांत्यादशत्रिष्टुभःसुभूरनुष्टुब्लिंगोक्तदेवताहोतायक्षत्प्राजापत्यःप्रैषःप्रजापतेर्हिरण्यगर्भः प्राजापत्यांत्रैष्टुभम् ॥ ४ ॥ अश्वस्तूपरइत्यादयः ॥ पशवोध्यायेनोक्तादेवतावापर्यंग्यास्तथारोहितादयोगुणयुक्ताऽ आरण्याश्चकपिंज

लादयआध्यायाच्छादंदद्भिरित्यादित्वगित्येतदंतं द्रव्यदैवतमुक्तम् ॥ ॥ ४ ॥ अश्वस्तूपरोब्राह्मणोध्यायः ॥ शादंदद्भिस्त्वचांतश्चजुंबकायवारुणींद्विपदांमुंडिभओदन्य एषा चाघनाशन्यंतर्ज्जलेयस्येमेकाय्यौत्रिष्टुभौहिरण्यगर्भःप्राजापत्यआनोदशर्च्चंजागतंवैश्वदेवंगोतमःस्वस्तिनोविराट्स्थानाभद्रंकर्णेभिस्तृचं त्रैष्टुभंमानोश्वस्तोमीयंदीर्घतमास्त्रैष्टुभंद्वाविंशत्यृचमश्वस्तुतिस्तृतीयाषष्ठ्यौ जगत्याविमानुद्वैपदं वैश्वदेवंतृचं भौवनआप्त्योवासाधनभौवनोवा ॥ ५ ॥ अग्निश्चसप्तलिंगोक्तानि ॥ प्रियोदेवानांलौगाक्षिरनुष्टुभमनवसानांवृ

हस्पतेगृत्समदोब्राह्मीं त्रिष्टुभमिंद्रगोमन्नैंद्र्यौगायत्र्यौरम्याक्षिर्ऋता
वानंप्रादुराक्षिर्वैंश्वानरीयांवैश्वानरस्य त्रिष्टुभंकुत्सोग्निर्ऋषिराग्नेयीं
गायत्रीं वसिष्ठभरद्वाजौमहाँ २ ऽइद्रोमाहेंद्रीवासिष्ठस्तंवऐंद्रींपथ्याबृ
हतींनोधागोतमोयद्वाहिष्ठंवसुयवआग्नेयीमनुष्टुभमेहिभरद्वाजोगाय
त्रीमृतवस्तेबृहतीत्युपह्वरेवत्सो गायत्रीम् ॥६॥ उच्चातेगायत्रंतृचर्ठं
सौम्यमामहींयवोनुवीरैर्मुद्गलोयज्ञपुरुषस्त्रिष्टुभमग्नेपत्नीमैंधातिथि
राग्नेयीं गायत्रीमाभियज्ञंद्वृचमृतुदैवतं मेधातिथिस्तवायमैंद्रीत्रिष्टु
भं विश्वामित्रोमेवनोजगतीं गृत्समदःस्वादिष्ठयामधुछंदाःसौम्या

वनुक्तानांगायत्रꣳ ॥ ७ ॥ समास्त्वाग्नेकोध्यायः ॥ प्रजापतेरार्षꣳ
सामिधेन्योनवाग्नेय्यस्त्रिष्टुभोग्निनादृष्टाअग्निर्ऋषिःकर्मांगभूतमग्नि
ꣳस्तौत्यूर्ध्वाद्वादशर्चंमाप्रियमौष्णिहंविषमपदंप्राजापत्यमाग्नेयम
ग्निरपश्यदग्निर्हिप्रजापतित्वेनसंस्तूयतेतेनप्राजापत्यम् ॥ ८ ॥ पीवो
अन्नाद्वेवायव्ये त्रिष्टुभौवसिष्ठः ॥ आपोहद्वेप्राजायत्येहिरण्यगर्भः
प्राजापत्यः प्रयाभिर्द्वेवायव्येवसिष्ठोनियुत्वान्वायव्याःषड्वायोशुक्रो
नुष्टुबेकयाचत्रिष्टुबंत्यागायत्र्योनियुत्वाचायोषेगृत्समदोवायोशुक्रः
पुरुमीढाजमीढौतववायोऽव्यश्वआङ्गिरसोभित्वावसिष्ठऐंद्रंप्रगाथंप्र

थमाबृहतीद्वितीयासतोबृहतीत्वामिदेवꣳशंयुर्बार्हस्पत्यःकयानऐंद्रं
तृचं गायत्रं वामदेवोंऽत्यातु पादनिचृद्यज्ञायज्ञावऊर्जोंनपात
ꣳशुंयुः पाहिनोगर्भः प्रागाथएतंतृचंप्रागाथमाग्नेयंद्वेबृहत्यौतृतीया
सतोबृहतीसंवत्सरोस्याग्नेयम् ॥ ९ ॥ इंद्रमिडःसौत्रामणिको
ध्यायः ॥ एकादशप्रयाजप्रैषाऐंद्राआप्रीदेवत्याआद्येनुवाके देवं
बर्हिरनुयाजप्रैषाऐंद्राएकादशैवाग्निमद्यैन्द्रःसूक्तवाकप्रैषस्त्वामद्यप्र
तीकउभयत्रापिसमिधानंमहद्वायोधसआप्रियएकादशप्रयाजप्रैरवा
स्तथैव देवंबार्हिरनुयाजप्रैरवाअग्निमद्यवायोधसःसूक्तवाकप्रैषः॥१०॥

समिद्धोअंजनाश्वमेधिकोध्यायः ॥ आद्याआप्रीस्त्रिष्टुभएकादशाश्व
स्तुतिर्बृहदुक्थोवामदेव्योददर्शाश्वोवासामुद्रिर्य्यदक्रंदस्त्रयोदशाश्व
स्तुतिस्त्रिष्टुभोभार्गवोजमदग्निर्ददर्शदीर्घतमाश्च समिद्धोऽअद्यद्वाद
शाप्रीस्त्रिष्टुभोजमदग्निः ॥ ११ ॥ केतुंकृण्वन्नाग्नेयीमानिरुक्तांगायत्रीं
मधुछन्दाः॥जीमूतस्येवपायुर्भारद्वाजः संग्रामांगान्यृक्षौस्तौषीत्सन्ना
हंकार्मुकंगुणमार्त्नींतूणंजगत्यर्द्धैवसारथिमर्द्धैन रश्मीन्हरीन् रथठं
रथगोपायितॄन्जगत्यालिंगोक्तदेवताद्वाभ्यांत्रिष्टुबनुष्टुब्भ्यामिषुमनुष्टु
भाकशांततोहस्तघ्नंततस्तृचौरथदुंदुभिदेवत्यावैंद्रोर्द्धचौत्यःसर्वास्त्रि

ष्टुभोनुक्ताआग्नेय्यःकृष्णग्रीवइत्याद्याएकादशिन्योर्द्वयोःपशुदेवता अग्नयेगायत्रायेतिदशहविषोवेष्टेर्द्दैवता ॥ १२ ॥ देवसवितुर्द्वावध्यायौ ॥ पुरुषमेधोनारायणः पुरुषोददर्शविश्वानिदेवगायत्रीर्ठंसावित्रीठंश्यावाश्वोविभक्तारंमेधातिथिर्ब्रह्मणेब्राह्मणमितिद्वेकंडिकेतपसेनुवाकश्चब्राह्मणम् ॥ १३॥ सहस्रशीर्षाषोडशर्चमानुष्टुभम् ॥ त्रिष्टुबंत्यंपुरुषोजगद्वीजमन्त्रदेवताद्यःषडृचउत्तरनारायणोमंत्र आद्यास्तिस्रस्त्रिष्टुभो द्वेअनुष्टुभावंत्यात्रिष्टुप् ॥ १४ ॥ तदेवसर्वमेधोध्यायः ॥ आत्मदैवतः सप्तमेहनिसर्वहोमेविनियुक्तः सर्वमेधंब्रह्मस्वयं

भ्वैक्षततदीयंमंत्रगणंप्रवायुमच्छेत्येतस्मादाद्येद्वे अनुष्टुभौनतस्य द्वि
पदागायत्रीहिरण्यगर्भश्चतस्त्रोमामाहिंसीद्यस्मान्नद्वे एताः प्रतीक
चोदिता ब्रह्मयज्ञेध्येयाःसर्वत्रैवमेषोहचतस्त्रस्त्रिष्टुभआपोहषश्चित्प्र
तीकचोदिते ॥ १५ ॥ वेनस्तत्पंचत्रिष्टुभः ॥ सदसस्पतिंतृ
चेनमेधाकामोमेधांयाचतेप्रथमागायत्रीलिंगोक्तदेवताद्वितीयाग्नेय्य
नुष्टुप् तृतीयालिंगोक्तदेवतानुष्टुबिदंमेमांत्रवर्णिक्यनुष्टुबेतया देवे
भ्यःश्रीकामोयाचतेश्रियम् ॥ १६ ॥ अस्याजरासः ॥
सप्तदशा स्त्रिष्टु(याग्निष्टोमिकेप्रथमेहानिपुरोरुच आग्नेय्यआद्येद्वेऐंद्र

वायवस्यास्याजरासोवत्सप्रीर्हरयोधूमकेतवोविरूपोयजमानोद्वेमै
त्रावरुणस्ययजमानोगोतमोद्धेविरूपेशुक्रस्यकुत्सोयमिहमंथिनोवै
श्वदेवग्रहग्रहणेत्रीणिशताविश्वामित्रऐंद्राग्नस्याग्निर्वृत्राणिभरद्वाजो
वैश्वदेवस्य विश्वेभिःसोम्यंमेधातिथिरायन्मरुत्वतीययोर्द्धे आय
त्पराशरःशाक्त्योऽग्नेशर्द्धांत्रिदुहिताविश्ववारात्वार्ठंहिभरद्वाजस्त्वे
अग्नेद्वेबृहत्यावादित्यस्यत्वेअग्नेवसिष्ठःश्रुधिप्रस्कण्वआदित्यग्रहग्र
हणेविश्वेषामदितिर्वामदेवोगोतमोमहोअग्नेःसावित्रस्यलुशोधाना
कोऽनुक्तगायत्रंत्रैष्टुभम् ॥ १७ ॥ इन्द्रस्तुत्युक्थ्योद्वितीयेहनि ॥

ऐंद्र्यःपुरोरुचोद्वादशप्रतीकचोदितेच द्वे तिस्रश्चापाश्चिद्वासिष्ठोगावउप
पुरुमीढाजमीढौयद्द्यवासिष्ठआसुतेसुनीतिरातिष्ठतं विश्वामित्रःप्रवः
सुच्चीकोबृहन्नित्रिशोकइंद्रेहिमधुच्छंदाइंद्रोवृत्राविश्वामित्रः कुतस्त्वम
गस्त्यआतद्धौरीविवितिशाक्त्यइमान्तेकुत्सोजगतीमनुक्तंगायत्रंत्रैष्टुभं
॥ १८ ॥ सूर्यस्तुत्युक्थ्येतृतीयेहनि ॥ सौर्यश्चतुर्दशपुरोरुचस्तिस्रश्च
प्रतीकोक्ताविभ्राड्बृहज्जगतीं विभ्राट्सौर्य उदुत्यं तिस्रः प्रस्कण्व
आनोगस्त्योयद्द्यश्रुतकक्षःसुतंकक्षौतरणिःप्रस्कण्वस्तत्सूर्य्यस्यद्वे
कुत्सोवणमहाँ २ ॥ द्वेजमदग्निर्बृहती सतोबृहत्यौश्रायंतइवनृमेधोबृ

हतीमत्यद्यादेवाः कुत्सआकृष्णेनहिरण्यस्तूपआङ्गिरसोनाख्यातठंसौर्यंगायत्रंत्रैष्टुभम् ॥ १९ ॥ वैश्वदेवस्तुतिचतुर्थेहनि ॥ वैश्वदेव्यः पुरोरुचएकादशषट्चप्रतीकोक्ताः प्रवावृजेवासिष्ठस्त्रिष्टुभइंद्रवायूबृहस्पतिंद्वेमेधातिथिराधिनः कुसीदीकाण्वोग्नइन्द्रप्रातिक्षत्रइन्द्राग्नीमित्रावरुणाजगतीं काश्यपो वत्सारोऽस्मेरुद्राः प्रगाथोर्वांचोऽद्यकूर्म्मोंगार्त्समदोविश्वेअद्यलुशाधानाकोविश्वेदेवाः सुहोत्रोदेवेभ्योहिवामदेवोजगतीमनुक्तंगायत्रंत्रैष्टुभं ॥ २० ॥ अथाऽनारभ्याधीतंमंत्रगणम् ॥आर्वाक्पितृमेधादादित्ययाज्ञवल्क्यौदद्दशतुः प्रवायुंपंचदश

र्च्चं: पुरोरुग्गणोद्वेचप्रतीकोक्तेप्रवायुमृजिश्वोमित्रंहुवेद्वेमधुछन्दा
मित्रं लिंगोक्तादस्त्रायुवाकवआश्विनींविदद्यद्यैन्द्रींकुशिकोनाहिस्पशं
विश्वामित्रोवैश्वानरीमुग्राविघनिनैन्द्राग्नींभरद्वाजउपास्मै सौमींदे
वलोसितोवा येत्वाविश्वामित्रोजनिष्ठाउग्रोगौरीवितिरातुवामदेवस्तृ
चमैन्द्रंत्वमिंद्रैंद्रचौनृमेधःपथ्याबृहतीसतोबृहत्यौयज्ञोदेवानांकुत्सो
दब्धेभिःसावित्रींजगतींभरद्वाजः ॥ २१ ॥ प्रवीरयापंचदशर्च्चःपुरोरु
ग्गणाः ॥ द्वेचप्रतीकोक्तेप्रवीरयावासिष्ठोवायव्यांकाव्ययोराजानेषुद
क्षस्तिरश्चीनःपरमेष्ठीं प्रजापतिर्भाववृत्तंतृचमारोदसींजगतीं विश्वा

मित्रउक्थेभिर्वृत्रहंतमावसिष्ठउपनः सुहोत्रोवैश्वदेवीं ब्रह्माणिमेग
स्त्योद्धेइंद्रमरुत्संवादेतदिदाथर्वणोबृहद्दिवइमाउत्वाद्धेबृहत्यौमेधा
तिथिरयर्ठ·सहस्त्रंमेधातिथिःसतोबृहतीम् ॥२२॥ आनस्त्रयोदशर्च्चंःपु
रोरुग्गणः ॥ चतुर्ऋचंप्रतीकचोदितंचानोवायव्यांजमदग्निरिन्द्रवा
यूसुसन्दृशैंद्रवायव्यांतापसऋधगित्थामैत्रावरुणीं जमदग्निरायात
माश्विनींवासिष्ठः प्रैतुवैश्वदेवींकण्वश्चन्द्रमाअप्स्वैन्द्रीमाहुतीपरिणा
मवादिनींत्रितआस्योदेवंदेवंवोमनुर्वैवस्वतोवैश्वदेवींदिविपृष्ठोमृधऐ
न्द्रइन्द्राग्नीअपात्सुहोत्रोदेवासोहिमनुरपान्धमद्धेनृमेधोस्येन्मेधाति

थिर्दशम्येकादश्यंत्याचसतोबृहत्यः शेषाबृहत्यःशेषाबृहत्यः॥२३॥
इति सर्वानुक्रमणीयेतृतीयोऽध्यायः॥३॥ यज्जाग्रतःषडृचंमानसंत्रैष्टु
भꣳशिवसंकल्पः ॥ पितुन्नूष्णिहमगस्त्योन्नस्तुतिमान्विच्चतुर्ऋच
मानुष्टुभं द्वयोरनुमितिर्द्वयोः सिनीवालीसरस्वत्यौ सिनीवालीपृथु
ष्टुकेद्वेगृत्समदस्त्वमग्नेद्वे आग्नेय्योजगत्यौहिरण्यस्तूपआंगिरसउ
त्तानायांद्वेदेवश्रवादेववातश्चभारतावाद्यात्रिष्टुब्द्वितीयानुष्टुप्प्रमनम
हेनोधाद्व्यृचमैन्द्रंत्रैष्टुभमिच्छन्तित्वाद्व्यृचमैन्द्रंत्रैष्टुभमेवदेवश्रवा
देवताश्च भारतौ॥१ अषाढंयुत्सुगोतमः॥चतुर्ऋचंत्रैष्टुभꣳसौम्यमष्टो

व्यख्यच्चतुर्ऋचंत्रैष्टुभठंसावित्रमांगिरसोहिरण्यस्तूपो द्वितीयाजग
त्युभापिबतुमाश्विनंतृचमुभापिबतं प्रस्कण्वोगायत्रीमप्नस्वतीमाश्वि
नात्रिष्टुभौ कुत्सआरात्रिपथ्याबृहतीठंरात्रिदेवत्यां कशिपाभरद्वाज
दुहितो षस्तदुषस्यांपरोष्णिहंगोतमः प्रातरग्निंवसिष्ठःसप्तर्चंमाद्याज
गतीबहुदेवत्यापंच्चभगदेवत्यास्त्रिष्टुभौंत्योषस्याः२ पूषन्तवसुहोत्रः॥
पथस्पथःपरिपातिमृजिश्वैतेपौष्ठ्यौगायत्रीत्रिष्टुभौत्रीणिपदावैष्णव्यो
गायत्र्यौमेधातिथिर्घृतवती भुवनानांभरद्वाजोद्यावापृथिव्यां जगतींघे
नोलिंगोक्तदेवतांत्रिष्टुभंविहव्यआनासत्याहिरण्यस्तूपआश्विनीमेषवो

मारुतींत्रिष्टुभमगस्त्यःसहस्तोमाऋषिसृष्टिप्रतिपादिकांत्रिष्टुभंयज्ञः
प्राजापत्यआयुष्यंवर्च्चस्यंतृचंदक्षउष्णिक्शक्करीत्रिष्टुभोहिरण्यस्तुति
रुतनऋत्विजोबहुदेवत्यात्रिष्टुभमिमांगिरःकूर्मोगार्त्समदआदित्यदे
वत्यांत्रिष्टुभꣳसप्तऋषयोध्यात्मवादिनीजगत्युत्तिष्ठंतृचोब्राह्मणस्प
त्यआद्येबृहत्यौ कण्वोघोरोंत्यांत्रिष्टुभंगृत्समदोयइमाचतुर्ऋचंप्रती
कोक्तम् ॥ ३॥ अपेतोध्यायः ॥ पित्र्यआदित्यस्यदेवानांवाद्यागाय
त्रीपरंयजुःसवितातेगायत्रीवायुःपुनातुचत्वारिलिंगोक्तानि ॥ सविता
तेगायत्रीपरंमृत्योसंकसुकस्त्रिष्टुभंमृत्युदेवत्याꣳशंवातोऽनुष्टुप्बृह

त्यौवैश्वदेव्यावश्मन्वतींसुचीकस्त्रिष्टुभवैश्वदेवी मपाघंलिंगोक्तदेव
तामनुष्टुभꣳशुनःशेपोदुःष्वप्ननाशनीमनड्वाहमानडुत्ध्यनुष्टुबिमंजीवे
भ्यःसंकसुकोमृत्युदेवत्यां त्रिष्टुभमायुष्मानग्नआग्नेयींत्रिष्टुभंवैखान
सःपरीमेनुष्टुभमैंद्रींभारद्वाजःशिरिंबिठःक्रव्यादमाग्निंत्रिष्टुभमानेयींद
मनोवहवपांजातवेदसीत्रिष्टुप्स्योतापृथिवीमेधातिथिः पार्थिवींगाय
त्रीमस्मात्त्वमाग्नेयीगायत्र्यनिरुक्ता॥४॥ऋचंवाचंपंचाध्यायीं॥ दध्य
ङथर्वणोददर्शाग्निकाश्वमेधिकवर्ज्जमाद्योध्यायः ॥शांत्यथौवैश्वदेव
आद्यानियजूꣳषिष्यन्मेबार्हस्पत्यापंक्तिःकयात्वमैंद्रचानिरुक्तागाय

त्रींद्रोविश्वस्यविराड्द्विपदाशन्नोद्वे अनुष्टुभावहानिद्विपदागायत्रीश
न्नइन्द्राग्नीत्रिष्टुब्गायत्र्यावंत्याशीर्द्यौः शांतिर्यजूंऽषिनमस्तेअस्त्व
नुष्टुभौतच्चक्षुःपूरउष्णिक्सौरी॥५॥आददेनारिरस्यभ्रिर्दैवतम् ॥ दे
वीद्यावापृथिव्यंदेव्योवम्र्योवल्मीकवपेयत्यग्नेवराहविहतमिंद्रस्यौज
आदाराःप्रैतुमखस्याश्वस्यर्ज्जेवेयमायदेवस्त्वार्चिरासिघर्मदेवत्या
नियोघर्मसआदित्योयएषतपत्यनाधृष्टापुरस्तात्सप्तपार्थिवानिय
जमानाशीर्मधुप्राणदेवत्यानि गर्भोंदेवानामवकाशामामाहिंऽसीरि
त्येतदंताघर्मदेवत्याधर्तांदिवऊर्ध्वबृहत्यपश्यंगोपांत्रिष्टुभंदीर्घतमा

ह्वदेत्वापरोष्णिकत्वष्टेमन्तःपत्न्याशीरहःकेतुनायजुषीघर्मदेवत्ये ॥
॥ ६ ॥ आददेदित्यैरज्जुः ॥ इडएहिगौर्यस्तेत्रिष्टुभंदीर्घतमाइन्द्रा
श्विनावैश्वदेवानिसमुद्रायत्वावातनामानिस्वाहाघर्मायघर्मदेत्येवि
श्वाआशाआश्विन्यनुष्टुब्दिविधाघर्मदेवत्यमाश्विनाघर्ममुष्णिगपा
तांककुबमेन्न्यस्मेखरःस्वाहापूष्णेसप्तलिंगोक्तदेवतानिस्वाहासंपयो
देवत्यंमधुहुतंघर्म्मौभीमंगायत्री बृहत्यावनवसानेऽतिशक्करी वाग्ने
यीसमस्तात्र्यवसानायातेघर्मक्षत्रस्यबृहतीचतुः स्रक्तिर्महाबृहती
घर्मैंतदनुष्टुबचिक्रदत्परोष्णिग्यावतीद्यावापृथिवीदधिघर्मौमायित्य

त्पंक्तिर्यजमानाशीः पयसोरेतोगायत्र्यनवासानात्विषःसंवृग्दधिघ
र्मौनुक्तंघर्मदैवतम् ॥७॥ स्वाहाप्राणेभ्योमांत्रवर्णिक्योदेवता ॥ म
नसः काममनुष्टुब्यजमानाशीःश्रीर्दैवताप्रजापतिःसंभ्रियमाणोयथा
कालं प्रायश्चित्तदेवताः सविताप्रथमेहन्प्रत्यहंक्रमेणोग्रश्चमारुतीगा
यत्रीविमुखाख्योमंत्रोग्नौविनियुक्तस्तस्मादाग्निकऽएवास्यऋषिः पर
मेष्ठीप्राजापत्योवाग्नि ॐ हृदयेनाझमेधिकानित्रीणितंत्रोक्तएवऋषि
र्लोमभ्यः स्वाहेतिप्रायश्चित्ताहुतयोद्विचत्वारि ॐ शत् ॥ ८ ॥
ईशावास्यमात्मदेवत्यआनुष्टुभोध्यायः ॥ अनेजदेकंत्रिष्टुप्

सपरिजगतीवायुरानिलंयजुषीॐ ३ मितिपरमाक्षरस्य योगिनामालम्बभूतस्यपरस्य ब्रह्मणः प्रणवाख्यस्यास्थूलादिगुणयुक्तस्यब्रह्मऋषिछंदोगायत्रंपरमात्मादेवताब्रह्मारंभेविरामेचयागहोमादिषुशांतिपुष्टिकर्मसुचान्येष्वपिकाम्यनैमित्तिकादिषुसर्वेषुविनियोगोस्यकृतोत्रिभिर्य्यर्जुभिरंते यज्ञान्योगी स्मारयत्यग्नेनयान्तनमस्कारोक्तिर्हिरण्मयेनादित्योपासनमो ३ मितिनामनिर्देशोब्रह्मणःखंब्रह्मेत्याकाशरूपमन्तेब्रह्मध्यायेत्॥९अथातश्छन्दोदेवता ॥ गायत्र्याअग्निरुष्णिहःसवितानुष्टुभःसोमोबृहत्याबृहस्पतिः पंक्तेर्वरुणस्त्रिष्टुभइन्द्रो

जगत्याविश्वेदेवा विराजोमित्रःस्वराजोरुणोतिछन्दसः प्रजापति
विंछन्दसो वायुर्द्विपदायाःपुरुषएकपदायाब्रह्मासर्वाऋचआग्नेय्यः
ससर्वाणियजूꣳषिवायव्यानिसर्वाणिसामानिसौराणिसर्वाणि ब्राह्म
णानिच स्वाहाकारस्याग्निर्वषट्कारस्याविश्वेदेवाः कर्मारंभेमंत्राणांदे
वतावेदितव्याः संन्यस्यमनसिदेवतांततोहविर्हूयतेदेवताम
विज्ञाययोजुहोतिदेवास्तस्यहविर्नजुषन्तेस्वाध्यायमपियोधीतेमंत्र
देवतज्ञःसोमुष्मिँल्लोकेदेवैरपीड्यतेतस्माच्चदेवतावेद्यामंत्रेमंत्रेप्रयत्न
तोमंत्राणांदेवताज्ञानान्मंत्रार्थमधिगच्छतिमंत्रार्थज्ञानात्तुविधूतपा

प्मानाकमभ्येतिनहिकश्चिदविज्ञाययाथातथ्येनदेवताः श्रौतानां कर्मणां विप्रःस्मार्तानां चाश्नुतेफलम् ॥ १० ॥ अनादिष्टमध्वरादौ ॥ सर्वांतकर्मणिपरिभाषितंमंत्रगणंवक्ष्यामःसर्वमाग्नेयंगायत्रंगौतमीयꣳसर्वꣳसावित्रमौष्णिहंभारद्वाजीयꣳसर्वꣳसौम्यमानुष्टुभमाथर्वणिकꣳसर्वंबार्हस्पत्यंबार्हतमाङ्गिरस ꣳ सर्वंवारुणंपांक्तमालंबायनीयꣳ सर्वमैंद्रंत्रैष्टुभंयाज्ञवल्कीय ꣳ सर्वमादित्यदैवतंजागतंकौत्सम् ॥ ॥ ११ ॥ ज्योतिष्टोमेदीक्षाप्रभृति ॥ वक्ष्यामोदीक्षायांभृगुरग्नाविष्णुगायत्रीप्रायणीयआंगिरसोदितिरुष्णिक्त्रयेविश्वामित्रःसोमोनुष्टुबा

तिथ्येवसिष्ठोविष्णुर्बृहतीप्रवर्ग्यैं कश्यपआदित्यपाङ्क्तिरुपसत्स्वात्रेय
उपसद्देवतात्रिष्टुबग्नीषोमीयेगस्त्योग्नीषोमौजगतीप्रायणीयेतिरात्र
आग्निवेश्योहोरात्रेअतिजगतीचतुर्विꣳशत्यहेसौकरायणः संवत्सरः
शक्वर्यभिप्लवेषडहेसौपर्णोर्द्धमासामासाश्चातिशक्वरीपृष्ठ्येषडहेसाय
कायनऋतवोष्टिरभिजितिप्रियघृतोग्निरत्यष्टिः स्वरसामसुसरस्व
त्यापोधृतिर्विषुवतिरौहिणायनआदित्योतिधृतिर्विश्वजितिसौभरइं
द्रःकृतिर्गौआयुषोबाष्कलिर्मित्रावरुणौप्रकृतिर्दशरात्रआचार्यौ वि
श्वेदेवाआकृतिर्द्वादशरात्रिकेपृष्ठ्ये षडहेभाल्लवेयोदिशोविकृतिश्च्छ

न्दोमेषुशौल्वायनइमेलोकाः संकृतिर्दशमेहनिपराशरसंवत्सरोभिकृतिर्महाव्रतेशैलिनः प्रजापतिरुत्कृतिरुदयनीयेतिरात्रेभौवायनोवायुश्छन्दाꣳसिसर्वाणि ॥ १२ ॥ ऋषिभिरुपलक्षितंवाक्यम् ॥ ऋषयश्छंदोभिरुपलक्षितादेवतामंत्रवर्णादृग्यजुषयोर्विनियोगतश्चविज्ञेयाः ॥ सर्वमेतच्छन्दोदैवतमार्षंचविज्ञाययत्किंचिज्जपहोमादिकरोतितस्यफलमश्नुते ब्रह्मयज्ञारंभेयथाविधिस्नात्वाछन्दःपुरुषमेनोनिर्णोदन ꣳ शरीरंन्यसेत्तिर्यग्बिलश्चमसऊर्ध्वबुध्नस्तस्याक्षिणीगोतमभरद्वाजौ श्रोत्रेविश्वामित्रजमदग्नी नासिकेवसिष्ठकश्यपौ वागत्रि

गायत्रींछंदोग्निर्दैवताꣳशिरसिविन्यसेदेवमेवोष्णिहꣳसवितारं ग्री
वास्वनूकेबृहतीं बृहस्पतिंबाह्वोर्बृहद्रथन्तरेद्यावापृथिवीमध्येत्रिष्टुभ
मिन्द्र ꣳ श्रोण्योर्जगतीमादित्यं मेंढ्रेतिछंदसंप्रजापतिंपायौयज्ञाय
ज्ञियंवैश्वानरमूर्वोरनुष्टुभंविश्वान्देवानष्ठीवतोः पंक्तिंमरुतःपादयोर्द्वि
पदांविष्णुं प्राणेषुविछंदसंवायुन्यूनातिरिक्तेष्वङ्गेषुन्यूनाक्षरं छंदआ
पोदेवतेत्येवꣳसर्वांगेषुयोजयित्वावेदमयः संपद्यतेशापानुग्रहसमर्थो
भवति ब्राह्मंतेजश्चवर्द्धतेनकुताश्चिद्भयंविन्दतऋङ्मयोयजुर्मयः साम
मयस्तेजोमयोब्रह्ममयोमृतमयःसंभूयब्रह्मैवाभ्येतितस्मादेतन्नाब्रह्म

चारिणेनातपस्विनेनासंवत्सरोषितायनाप्रवक्त्रेनुब्रूयादेनेनाधीतेनचां
द्रायणाब्दफलमवाप्नोत्यनेनचसम्यग्ज्ञानेनब्रह्मणःसायुज्यꣳसलोक
तामाप्नोत्याप्नोति ॥ १३ ॥ इतिसर्वानुक्रमणीयेचतुर्थोऽध्यायः ॥ ४ ॥
अथछंदाꣳसिगायत्र्युष्णिक् ॥ अनुष्टुब्बृहतीपंक्तित्रिष्टुब्जगत्यतिजग
गतीशक्वर्यतिशक्वर्यष्ट्यत्यष्टिधृत्यतिधृतयःकृतिप्रकृत्याकृतिविकृति
संकृत्यभिकृत्युत्कृतयश्चतुर्विंꣳशत्यक्षरादीनिचतुरुत्तराण्यूनाधिकेनै
केननिचृद्भुरिजौ द्वाभ्यांविराट्स्वराचौ पादपूरणार्थंतु क्षैप्रसंयोगै
काक्षरीभावान्व्यूहेदाद्येतुसप्तवर्गैंपादविशेषात्संज्ञाविशेषास्ताननु

क्रामंत एवोदाहरिष्यामो विराड्रूपाविराट्स्थानाश्चबहूनामपित्रिष्टुभ एवेत्युद्देशस्तत्रदशैकादशद्वादशाक्षराणांवैराजत्रैष्टुभजागताइति संज्ञाअनादेशेष्टाक्षराः पादाश्चतुष्पदाश्चर्च्चः ॥१॥ प्रथमंछन्दस्त्रिपदा गायत्री ॥ पंचकाश्चत्वारःषट्कश्चैकश्चतुर्थश्चतुष्कोवापदपंक्तिःषट्सप्तैकादशाउष्णिग्गर्भा स्त्रयः सप्तकाःपादनिचृन्मध्यमःषट्कश्चेदतिनिचृद्दशकश्चेद्यवमध्या यस्यास्तुषट्सप्तकाष्टकाःसावर्द्धमाना विपरीता प्रतिष्ठा द्वौषट्कौसप्तकश्चेतिह्रसीयसी ॥ २॥ द्वितीयमुष्णिक्त्रिपदांत्योद्वादशकआद्यश्चेत्पुरउष्णिङ्मध्यमश्चेत्ककुप् त्रैष्टुभजागतचतु

ष्काःककुम्न्यंकुशिरैकादशिनोःपरःषट्कस्तनुशिरामध्येचेत्पिपीलिकमध्याद्यःपंचकस्त्रयोष्टकाअनुष्टुब्गर्भाचतुःसप्तकोष्णिगेव ॥ ३ ॥

तृतीयमनुष्टुप्चतुष्पदाथपंचपंचकाःषट्कश्चैकोमहापदपंक्तिर्जागतावष्टकश्चकृतिर्मध्येचेदष्टकः पिपीलिकमध्यानवकयोर्मध्येजागतःकाविराण्नववैराजत्रयोदशैर्नष्टरूपादेकास्त्रयोविराडेकादशकावा ॥ ४ ॥

चतुर्थंबृहतीतृतीयोद्वादशकआद्यश्चेत्पुरस्ताद्बृहतीद्वितीयश्चेन्न्यंकुसारिण्युरोबृहतीस्कंधोग्रीवीवांत्यश्चेदुपरिष्टाद्बृहत्यष्टिनोर्मध्येदशकौविष्टारबृहती त्रिजागतोर्द्ध्वबृहती त्रयोदशिनोर्मध्येष्टकःपिपीलिकम

स.त्रु. ध्यानवकाष्टकैकादशाष्टिनोविषमपदाचतुर्नवकाबृहत्येव ॥ ५ ॥ सू.अ.
॥६९॥ पंचमंपंक्तिःपंचपदाऽथचतुष्पदाविराट्दशकाअयुजौजागतौसतोबृह ५
तीयुजौचेद्विपरीताद्योचेत्प्रस्तारपंक्तिरंत्यौचेदास्तारपंक्तिराद्यांत्यौ
चेत्संस्तारपङ्क्तिर्मध्यमौचेद्विष्टारपंक्तिः ॥ ६ ॥ षष्ठंत्रिष्टुप्त्रैष्टुभप
दाद्वौतुजागतौयस्याः साजागतेजगतीत्रैष्टुभेत्रिष्टुब्वैराजौजागतौचा
ऽभिसारिणी नवकौवैराजस्त्रिष्टुभश्चद्वौवावैराजौनवकस्त्रैष्टुभश्चविरा ॥६९॥
ट्स्थानैकादशिनस्त्रयोष्टकश्च विराड्रूपाद्वादशिनस्त्रयोष्टकश्चज्यो

तिष्मतीयतोष्टकस्ततोज्योतिश्चत्वारोष्टकाजागतश्चमहाबृहतीमध्ये
जागतश्चेद्यवमध्याद्यौदशकावष्टकास्त्रयःपंक्त्युत्तराविराट्पूर्वावा ॥
॥ ७ ॥ सप्तमंजगतीजागतपदाष्टिनस्त्रयःस्वौचद्धौमहासतोबृह
त्यष्टकौसप्तकःषट्कोदशकोनवकश्चषडष्टकावामहापंक्तिर्माध्यंदिनीये
वाजसनेयके सर्वानुक्रमणिकैषाकृतिर्भगवतः कात्यायनस्यैषाकृति
र्भगवतः कात्यायनस्य ॥ ८ ॥ इति सर्वानुक्रमणीयेपंचमोऽध्यायः ॥
॥ ५ ॥ ॥ कंडिकासंख्या ॥ १२४ ॥ समाप्ता ॥ ॥ ॥ ॥

इदं पुस्तकं मुम्बय्याख्यराजधान्यां वैश्यवंशावतंसश्रीकृष्णदासतनूजेन खेमराजेन स्वकीये“श्रीवेङ्कटेश्वर” नामक-मुद्रणयन्त्रालयेऽङ्कितम् ।

सम्वत् १९५४ शके १८१९

जाहिरात ।

ऋग्वेदसंहिता किं० ४ रु० शारीरक (शाङ्करभाष्य) रत्नप्रभाटीका व्यासाधिकरणमाला और भक्तिसूत्र सभाष्य अक्षर बडा मूल्य १० रु० द्वादश उपनिषद् स्थूलाक्षर शांतिसहित किं० ३ रु० अष्टादशोपनिषद् गुटका [अठारहो उपनिषद पाठ करने योग्य] किं० १ रु० मंत्रसंहिता शुक्लयजुर्वेदी किं० ६ आना रुद्री शुक्ल यजुर्वेदी किं० ४ आना दंडक शुक्ल यजुर्वेदी किं० ४ आना पितृसंहिता किं० १॥ आना पारस्कराचार्यकृत गृह्यसूत्र हरिहर भाष्य सहित किं० १ रु० ८ आना पुरुष सूक्त श्रीसूक्त किं० १ आना मंत्रार्थ दीपिका सटीक वैदिक किं० १ रु० ८ आना.

पुस्तक मिलनेका ठिकाना—

खेमराजश्रीकृष्णदास, श्रीवेंकटेश्वर छापाखाना—मुंबई.

इति शुक्लयजुर्वेदमाध्यंदिनीयसंहिता समाप्ता

```
[OrderDescription]
,CREATED=17.06.20 10:24
,TRANSFERRED=2020/06/17 at 10:45:22
,PAGES=143
,TYPE=STD
,NAME=S0003160
,Book Name=M-8-YAGYAVLKYA SHIKSHA  ANUVAK
,ORDER_TEXT=
,[PAGELIST]
,FILE1=00000001.TIF
,FILE2=00000002.TIF
,FILE3=00000003.TIF
,FILE4=00000004.TIF
,FILE5=00000005.TIF
,FILE6=00000006.TIF
,FILE7=00000007.TIF
```

```
FILE8=00000008.TIF
,FILE9=00000009.TIF
,FILE10=00000010.TIF
,FILE11=00000011.TIF
,FILE12=00000012.TIF
,FILE13=00000013.TIF
,FILE14=00000014.TIF
,FILE15=00000015.TIF
,FILE16=00000016.TIF
,FILE17=00000017.TIF
,FILE18=00000018.TIF
,FILE19=00000019.TIF
,FILE20=00000020.TIF
,FILE21=00000021.TIF
,FILE22=00000022.TIF
,FILE23=00000023.TIF
```

```
FILE24=00000024.TIF
,FILE25=00000025.TIF
,FILE26=00000026.TIF
,FILE27=00000027.TIF
,FILE28=00000028.TIF
,FILE29=00000029.TIF
,FILE30=00000030.TIF
,FILE31=00000031.TIF
,FILE32=00000032.TIF
,FILE33=00000033.TIF
,FILE34=00000034.TIF
,FILE35=00000035.TIF
,FILE36=00000036.TIF
,FILE37=00000037.TIF
,FILE38=00000038.TIF
,FILE39=00000039.TIF
```

```
FILE40=00000040.TIF
,FILE41=00000041.TIF
,FILE42=00000042.TIF
,FILE43=00000043.TIF
,FILE44=00000044.TIF
,FILE45=00000045.TIF
,FILE46=00000046.TIF
,FILE47=00000047.TIF
,FILE48=00000048.TIF
,FILE49=00000049.TIF
,FILE50=00000050.TIF
,FILE51=00000051.TIF
,FILE52=00000052.TIF
,FILE53=00000053.TIF
,FILE54=00000054.TIF
,FILE55=00000055.TIF
```

```
FILE56=00000056.TIF
,FILE57=00000057.TIF
,FILE58=00000058.TIF
,FILE59=00000059.TIF
,FILE60=00000060.TIF
,FILE61=00000061.TIF
,FILE62=00000062.TIF
,FILE63=00000063.TIF
,FILE64=00000064.TIF
,FILE65=00000065.TIF
,FILE66=00000066.TIF
,FILE67=00000067.TIF
,FILE68=00000068.TIF
,FILE69=00000069.TIF
,FILE70=00000070.TIF
,FILE71=00000071.TIF
```

```
FILE72=00000072.TIF
,FILE73=00000073.TIF
,FILE74=00000074.TIF
,FILE75=00000075.TIF
,FILE76=00000076.TIF
,FILE77=00000077.TIF
,FILE78=00000078.TIF
,FILE79=00000079.TIF
,FILE80=00000080.TIF
,FILE81=00000081.TIF
,FILE82=00000082.TIF
,FILE83=00000083.TIF
,FILE84=00000084.TIF
,FILE85=00000085.TIF
,FILE86=00000086.TIF
,FILE87=00000087.TIF
```

```
FILE88=00000088.TIF
,FILE89=00000089.TIF
,FILE90=00000090.TIF
,FILE91=00000091.TIF
,FILE92=00000092.TIF
,FILE93=00000093.TIF
,FILE94=00000094.TIF
,FILE95=00000095.TIF
,FILE96=00000096.TIF
,FILE97=00000097.TIF
,FILE98=00000098.TIF
,FILE99=00000099.TIF
,FILE100=00000100.TIF
,FILE101=00000101.TIF
,FILE102=00000102.TIF
,FILE103=00000103.TIF
```

```
FILE104=00000104.TIF
,FILE105=00000105.TIF
,FILE106=00000106.TIF
,FILE107=00000107.TIF
,FILE108=00000108.TIF
,FILE109=00000109.TIF
,FILE110=00000110.TIF
,FILE111=00000111.TIF
,FILE112=00000112.TIF
,FILE113=00000113.TIF
,FILE114=00000114.TIF
,FILE115=00000115.TIF
,FILE116=00000116.TIF
,FILE117=00000117.TIF
,FILE118=00000118.TIF
,FILE119=00000119.TIF
```

```
FILE120=00000120.TIF
,FILE121=00000121.TIF
,FILE122=00000122.TIF
,FILE123=00000123.TIF
,FILE124=00000124.TIF
,FILE125=00000125.TIF
,FILE126=00000126.TIF
,FILE127=00000127.TIF
,FILE128=00000128.TIF
,FILE129=00000129.TIF
,FILE130=00000130.TIF
,FILE131=00000131.TIF
,FILE132=00000132.TIF
,FILE133=00000133.TIF
,FILE134=00000134.TIF
,FILE135=00000135.TIF
```

```
FILE136=00000136.TIF
,FILE137=00000137.TIF
,FILE138=00000138.TIF
,FILE139=00000139.TIF
,FILE140=00000140.TIF
,FILE141=00000141.TIF
,FILE142=00000142.TIF
,FILE143=00000143.TIF
,
```